

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

З Україною в серці

*(збірка виховних заходів за матеріалами учасників
тренінгу з національно-патріотичного виховання
«З Україною в серці»)*

Тернопіль - 2021

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ
УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

З Україною в серці

*(збірка виховних заходів за матеріалами учасників тренінгу з
національно-патріотичного виховання
«З Україною в серці»)*

Тернопіль – 2021

Редакційна колегія:

1. Хома О.З., начальник управління освіти і науки Тернопільської обласної державної адміністрації;
2. Вербицький В.В., директор Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді Міністерства освіти і науки України, доктор педагогічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, Голова ВГО «Спілка освітян України»;
3. Хома С.О., завідувач центру виховної роботи, захисту прав дитини та громадянської освіти Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти;
4. Герц І.І., директор Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді, заслужений працівник народної освіти України;
5. Сворінь Н.В., заступник директора з виховної роботи Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості, відмінник освіти України, тренер з національно-патріотичного виховання та громадянської освіти.

Відповідальні за випуск: Герц І.І., Сворінь Н.В.

Укладач: Сворінь Н.В., заступник директора з виховної роботи Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості, тренер з національно-патріотичного виховання та громадянської освіти.

«З Україною в серці» (збірка виховних заходів за матеріалами учасників тренінгу з національно-патріотичного виховання «З Україною в серці», м. Тернопіль, 2021 р.)

Матеріали збірника відтворено з авторських оригіналів.

Відповідальність за грамотність, автентичність цитат, правильність фактів та посилань у текстах несуть автори статей.

Затверджено методичною радою Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді від 08.11.2021, протокол № 4.

ПЕРЕДМОВА

В збірнику обґрунтовано проблему патріотичного виховання, розкривається значимість формування національної свідомості, любові до своєї країни в закладах загальної середньої та позашкільної освіти. В сучасній Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді являється основною складовою розвитку нашої держави, великого майбутнього українського народу. Поступова втрата традиційної патріотичної свідомості призвела до деформації у вихованні підростаючого покоління українців. Почуття патріотизму багатогранно за змістом. Це і любов до рідних місць, і гордість за свій народ, і відчуття своєї нерозривності з навколишнім світом, і бажання зберігати і примножувати багатство своєї країни.

Концепція з національно-патріотичного виховання стверджує патріотизм як важливу соціальну основу духовної єдності суспільства, зміцнення його державності. У пошуках вирішення цього питання виникає потреба розгляду вже існуючих та впровадження нових методів патріотичного виховання в позашкільній освіті. У завданні кожного педагога є необхідність вдосконалення змісту, методів і технологій патріотичного виховання в закладах освіти, прагненням створити єдиний простір національно-патріотичного виховання, що поєднує формальну і неформальну освіту, просвітництво і стимулювання соціальної активності дітей, що орієнтує цю діяльність на соціально-моральні орієнтири. Позашкільна освіта найбільш ефективна у створенні позитивної мотивації, адже без неї не можна дійти до бажаного результату ні в одній справі. Різноманітні методи позашкільної роботи дозволять дітям різнобічно дізнатися про долю своєї Батьківщини.

Нормативна база

1. Закон України «Про освіту»
2. Закон України «Про повну загальну освіту»
3. Закон України «Про позашкільну освіту»
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) від 18.12.18 р. № 2657-VIII, набув чинності 19 січня 2019 року
4. Указ Президента України від 18.05.2019 № 286/219 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»
5. Указ Президента України від 25 травня 2020 р. № 195 «Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі»
6. Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки»
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2021 р. № 673 затверджена Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року
9. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року №689 «Порядок проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні»
10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р. «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року»
11. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.12.2020 р. № 1668-р. затверджено «План заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2021 рік»
12. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі на період до 2025 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2021 р. № 145
13. Лист МОН України № 1/9-362 від 16.07.21 року про «Деякі питання організації виховного процесу у 2021/2022 н.р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок»
14. Лист Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації № 03-18/2300-99 від 20.07.2021 року «Про організацію виховного процесу у 2021/2022 н.р.».
15. Наказ Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації № 141/01-07 від 18.08.2021 р. «Про затвердження плану заходів в області у 2021 році Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року»

Сучасні аспекти партнерської взаємодії закладів позашкільної освіти і сім'ї

Надія Сворінь

*заступник директора з виховної роботи
Тернопільського обласного центру еколого-натуралістичної
творчості учнівської молоді, тренер з
національно-патріотичного виховання
та громадянської освіти*

Виховний процес варто розпочинати з роботи із батьками: з роз'яснення важливості ролі матері та батька у вихованні дитини та особистого прикладу батьків.

Формування психолого-педагогічної компетентності батьків є актуальною проблемою сучасності. Ці знання дадуть можливість пізнати свою дитину, обрати ті методи виховання, які допоможуть досягнути взаєморозуміння у відносинах.

Психолого-педагогічна компетентність батьків – це здатність до успішного вирішення завдань виховання і розвитку власної дитини на основі базових психолого-педагогічних знань, умінь, навичок, власного досвіду виховної діяльності. Для формування компетентності батьків ефективним є використання інтерактивних технологій. Їх використання дає можливість педагогу постійно актуалізувати досвід виховної діяльності батьків сприяючи його переосмисленню і збагаченню сучасними підходами до виховання та розвитку дітей. Для того, щоби компетентнісний підхід, як ядро НУШ, не лише повноцінно впроваджувався, але й відзначався якісною підготовкою дітей до викликів сучасного світу необхідно, щоби дії батьків і вчителів у цьому напрямі були синхронними. Якщо згадати формулу НУШ, то принципи педагогіки партнерства дуже важливі для створення сприятливого середовища для навчання та забезпечення орієнтації на особистість учня.

У батьків багато очікувань стосовно майбутнього дитини – еталону сучасного громадянина України, справжнього європейця. А наше головне завдання при цьому – розкрити здібності дитини, творчо й духовно розвинути їх. Провідну роль у цьому відіграють педагоги, з їх професіоналізмом, компетентністю, умінням відшукати таланти й допомогти їм розвиватися, долучати дітей до духовних, моральних і культурних цінностей, діяти творчо й креативно. Якою виросте дитина в рівній мірі залежить від сім'ї та закладу освіти. Звичайно ж сім'я, як головне джерело життя дитини, сильніша за будь-який заклад. На нашу думку, кожному педагогу слід усвідомити, що будь-яка діяльність по формуванню тих чи інших якостей у дитини буде ефективнішою, якщо педагоги і сім'я діятимуть тандемом, тоді можна говорити про соціальне партнерство між інституціями.

Зараз, на жаль, можна спостерігати відчуження батьків і дітей, зміну ціннісних орієнтирів молоді, втрату високих ідеалів української родинної педагогіки.

Труднощі виконання виховної функції сім'ї пов'язані із низьким рівнем педагогічної культури батьків, недостатньої підготовки молоді до материнства та батьківства.

Організуюча роль закладів освіти полягає у вихованні дітей в сім'ї. Це виявляється в плановій систематичній роботі з батьками, у різноманітних сучасних формах педагогічної пропаганди знань серед батьків.

Сьогодні в освітньому процесі потрібно активно використовувати потенціал сім'ї, батьки учнів повинні бути не тільки поінформовані про хід освітнього процесу, але й активно брати участь у ньому, підтримуючи дитину в реалізації творчих індивідуальних проєктів. Слід активно використовувати різні формати публічних звітів про досягнення учнів із залученням батьків; практикувати навчальні завдання, в яких можуть бути використані родинні перекази, історії, реліквії, досвід старшого покоління родини. Разом з батьками повинні розроблятися програми, проєкти, масові заходи спрямовані на усвідомлення учнями ролі сім'ї в їх житті та житті їх майбутніх дітей.

Національно-патріотичний проект «Україна - це ми»

Галина Брелюс
заступник директора
загальноосвітня школа I-II ступенів
села Целіїв Васильковецька ОТГ
Чортківського району

Мета проекту:

- впровадження нових ефективних форм роботи з національно-патріотичного виховання;
- розвиток творчих здібностей учнів;
- сприяння розвитку фізичного та духовного здоров'я, дитячо-юнацького туризму і краєзнавства;
- виховання у дітей почуття гордості за свою державу, прагнення стати повноцінним її громадянином;
- вивчення, узагальнення і пропагування кращого досвіду патріотичного виховання дітей та учнівської молоді;
- зміцнення в свідомості кожного громадянина гордості за свою Вітчизну, її історію й традиції, готовності захищати її свободу;
- формування особистості на засадах духовності, моральності, толерантності, забезпечення створення умов для інтелектуального, культурного та фізичного розвитку, реалізації науково-технічного та творчого потенціалу молодих громадян, а також сприяння ефективній діяльності центрів патріотичного виховання молоді (Указу Президента України № 616/2008 від 03.07.2008р);
- спонукання учнів школи думати глобально і водночас усвідомлювати важливість внеску кожного з нас, важливість наших дій і вчинків для розбудови, добробуту, процвітання, щасливого майбутнього і миру в Україні;
- подолання байдужості підростаючого покоління до проблем нашої країни;
- формування ціннісного ставлення до української історії;
- популяризація українських звичаїв та традицій шляхом залучення учнівської молоді до участі в різноманітних акціях, флеш-мобах та інших подіях;
- розуміння і сприйняття української ідеї;
- засвоєння національних цінностей: української культури, мови, виховання шанобливого ставлення до історичної пам'яті;
- формування почуття важливості волонтерської діяльності у світлі сучасних подій тощо;
- стимулювання постійного зростання учнів як особистостей, прагнення до самовираження, самореалізації та самоствердження, активної діяльності, спрямованої на участь у справах і житті школи-інтернату, міста та суспільства в цілому; здатність до виконання громадянського обов'язку.

Актуальність проекту:

Патріотизм (від грецького “патріс”) – це любов до Батьківщини, відданість Вітчизні, народу. Але в умовах українських реалій, коли багато речей викликають у суспільстві негативне ставлення, виховувати справжніх патріотів дуже складно. Чи є сьогодні альтернатива патріотизму? Мабуть, ні. І якщо в суспільстві буде панувати нігілізм, нехтування долею рідної країни, це призведе до бездержавності і ще гіршого життя...

Сьогодні в Україні відбуваються державотворчі процеси, які зумовлюють необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, патріотів своєї Батьківщини, спадкоємців і продовжувачів національно-патріотичних традицій.

Почуття патріотизму – основа духовного життя кожної людини, її прагнення до волі та процвітання своєї країни. Патріотизм становить одну з найважливіших складових частин національного світогляду і поведінки людини у її ставленні до рідного краю, до інших націй і народностей. Збереження історико-культурних традицій народу, знання героїчного минулого – це основа патріотичного виховання учнівської молоді.

Патріоти своєї держави - це свідомі громадяни. Люди, які пам'ятають своє коріння й шанують пам'ять предків, громадяни, які готові в будь - який момент віддати своє життя за Батьківщину. Людина може відчувати себе вільною лише тоді, коли є економічно незалежною, має стабільний дохід, є юридично захищеною, має свободу думки, право вільного вибору. Всі батьки хочуть бачити своїх дітей здоровими, сильними, загартованими морально та фізично. Здорова молодь – здорова нація – здорова держава.

На обрії майбутнього країни підіймається нове покоління. Воно зростає за будь-яких обставин, вбираючи в себе досвід минулого. Щоб змінити становище на краще, нам необхідно зрозуміти, що не можна за короткий період часу змінити молодь, не змінивши суспільство. Ось чому, стрижнем усієї системи виховання в Україні повинна бути національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави.

Наша школа покликана стати тим місцем для учня й вчителя, де буде духовно збагачуватись кожен учасник освітнього процесу, де буде формуватися громадянська зрілість і особиста відповідальність за свій внесок у національно-культурне відродження України.

Завдання

- ♣ створення виховного середовища на основі демократизації і гуманізації шкільного життя, саморозвитку, самовираження і самореалізації;
- ♣ виявлення рівня сформованості в учнів патріотичних і громадянських якостей;

- ♣ допомога учням у їх соціально-політичному і громадянському змужнінні;
- ♣ розвиток інтелектуальної, емоційно-почуттєвої та вольової сфери особистості;
- ♣ впровадження активних форм, методів і видів виховної діяльності;
- ♣ науково-методичне забезпечення виховного процесу;
- розвиток високої соціальної активності, громадянської відповідальності, духовності;
- розвиток критичного мислення, вміння відстоювати свою думку, вчити передбачати можливі наслідки дій та вчинків;
- розвивати творчий інтерес до пошукової, художньо-естетичної роботи;
- виховання у дусі поваги до Конституції країни, законності, норм суспільного та колективного життя, створення умов для забезпечення реалізації конституційних прав людини та його обов'язків, громадянського та професійного обов'язку;
- розвиток у вихованців почуття гордості, глибокої поваги до символів держави – Герба, Прапора, Гімну України, іншої загальнодержавної та регіональної символіки та історичних святинь, гордості за країну, а також окремих регіонів та міст;
- створення умов для посилення патріотичної направленості телерадіомовлення та інших засобів масової інформації при висвітленні подій та явищ суспільного життя, активна протидія анти патріотизму, маніпулюванню інформацією, фальсифікації історії України;
- формування поняття нероздільного зв'язку минулого, теперішнього та майбутнього.

Провідна ідея проекту

Провідною ідеєю проекту «Одна єдина на цілیم світі» є творчий пошук ефективних форм освітньо-виховної роботи нашої школи щодо відродження національних традицій, української культури, формування у дітей та молоді патріотизму і національної гідності. Ідея національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатой духовної культури народу, його національної ментальності, спорідненості світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України, які передбачають національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і талантів.

Форми роботи щодо реалізації проекту:

- ігри-вікторини, естафети;
- конкурси творчого натхнення (малюнки, поробки на патріотичну тематику);
- випуск стінної газети;
- створення фотослайдів;
- створення фотоколажу;

- презентації;
- екскурсії;
- інтерактивні подорожі;
- віртуальні мандрівки;
- корекційні заняття;
- круглі столи, усні журнали;
- поетичні посиденьки;
- географічні розслідування;
- історичний калейдоскоп;
- флешмоб «Зима, що нас змінила»
- спортивні змагання «Ігри патріотів»;
- філологічний брейн-ринг;
- сторінками журналу;
- ерудит-шоу;
- практичні види діяльності: (виготовлення виробів на підтримку бійців АТО «Зігрій солдата», цікавий практикум - «Народні символи України – це святині українського народу»).

Поетапна робота

1. Організаційна. Вид діяльності:

- розробка Проекту,
- складання графіку реалізації Проекту;
- проведення заходів щодо реалізації Проекту;
- визначення ресурсів для забезпечення реалізації Проекту.

2. Практична. Вид діяльності:

- розроблення інструктивно-методичного забезпечення та ресурсного забезпечення Проекту;
- проведення заходів за участю педагогів, школярів, представників органів місцевого самоврядування,
- громадських організацій;
- висвітлення освітньо-виховної та розвивальної роботи з дітьми на сайті школи-інтернету та у соціальних мережах

3. Презентаційна (підсумкова)

Вид діяльності:

- підведення підсумків роботи з реалізації Проекту;
- узагальнення та оформлення матеріалів Проекту,
- презентація результатів проектної діяльності, висвітлення досвіду з національно-патріотичного виховання у фахових виданнях.

У нашій школі діє козацько-стрілецьке товариство, як один з головних напрямів національно-патріотичного виховання.

Молодші учні – козачата, старші, звичайно, козаки. Розбиті на курені, вони вибирають гетьмана і козацьку раду, вивчаючи систему, що існувала при кожному з гетьманів. Тобто пряме зацікавлення історією, яку не змушують завчити, а допомагають зрозуміти. Члени козацько-стрілецького товариства беруть участь майже у всіх заходах національно-патріотичного

спрямування. Шануючи минулих і теперішніх героїв учні з особливою шаною відзначають тих, хто захищав і захищає нашу неньку-Україну. До Революції Гідності та Свободи школярі підготували флеш-моб під назвою «Зима, нас змінила», дякуючи Героям Небесної Сотні.

Робота козацько-стрілецького товариства імені Данила Галицького.

Сценарій
до Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні
«Зима, що нас змінила»

Галина Брелюс
заступник директора
Неля Панчишин
педагог-організатор
загальноосвітньої школи I-II ступенів
села Целіїв Васильковецька ОТГ
Чортківського району

Відеоролик «На варті неба»

Ведучий. Згідно з Указом Президента від 11 лютого 2015 року № 69/2015 "Про вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні" щорічно 20 лютого відзначається День пам'яті Героїв Небесної Сотні. 18-20 лютого. Саме в ці дні чотири роки тому під час Революції Гідності протистояння між українським народом і тодішнім режимом сягнуло свого піку.

Ведуча. 20 лютого 2014 загинуло найбільше активістів Євромайдану. Загалом революційні події зими 2013-2014 років забрали життя понад ста активістів Майдану. 21 лютого 2014 року офіційна влада України юридично визнала жертвами загиблих мітингувальників Майдану. Цього дня на Майдані відбулося прощання із загиблими повстанцями, яких в жалобних промовах назвали "Небесною Сотнею", а під час прощання із загиблими лунала пісня "Плине кача...", яка стала українським народним реквіємом.

Ведучий: Урочиста лінійка з нагоди Дня пам'яті Героїв Небесної Сотні оголошується відкритою.

(Лунає Державний гімн України.)

Ведуча. Ці душі – світле воїнство, котре постало, наче як з порожнечі. Але насправді воно постало з високих могил нашої древньої землі. Шляхетні воїни давнини переродилися в простих наших сусідів та друзів – студентів, фермерів, підприємців. Ці люди – наша нова аристократія, наша шляхта. Так, вона різна. Часом земельно-груба, часом виховано-тендітна, а часом загибла. Убита скаженими кріпаками та дешевими найманцями.

Лицар від найманця різниться тим, що про нього пишуть поеми, а не плебейські віршики. Про нього мріють шляхетні панянки. За ним плачуть матері. Вони подарували нам все. Віддали все, що мали, і ми не можемо цим знехтувати.

Виходять учень і учениця

Мамо, чи це вже весна, що квітами
встелена площа?
Мамо, чом пташка сумна?
А ще вчора співала в віконце.

Синку, це ще не весна.
А квітами землю встелили,
Бо в рай відлітає душа, а тіло—
В холодну могилу.

Мамо, а може, це сон, і, може,
Зі сну я прокинусь?
Як сонечко за горизонт,
У твої обійми долину?

Так, моя пташко, ти спиш,
Та більше уже не проснешся.
Спогадом в небо злетиш,
Янголом в сон мій вернешся.

Мамочко, мамо, не плач,
Витри сльозу, посміхнися,
За серце в скорботі—пробач,
Пробач, що не міг я скоритись.

Як же я можу, мій сину,
Гнів в своїм серці носити?
Ти ж моя мила дитина,
Як же без тебе нам жити?

Матусю, поглянь в синє небо—
Це ж очі мої, як у тебе.
Вдивися у жовте колосся—
Це моє, як у батька волосся.

Не плачте за мною у хаті.
Я землю відстояв свою.
Не вмер я, все бачу! На варті
У сотні небесній стою!

Ведучий: Не плачте, мамо. Ваш син у Небесній Сотні. Вже не тече кров із ран Вашого сина. Не пече йому у грудях більше. Він стоїть на варті. По праву руку від Бога.

Ведуча: А по ліву – його побратими: Андрійки, Васильки, Іванки, Назари, Устими – ті, хто нині в Небесній Сотні. Не плачте, мамо. Дайте поплакати Україні.

Ведучий: Не плачте, мамо. Дозвольте поплакати світові.

Ведуча(на фоні музики): Вони не були героями. Вони були звичайними людьми. І в останню мить віддали нам найдорожче – своє життя. За нас віддали. Аби ми жили. Долюбили за них, пісень за них доспівали.

Відео про Майдан, що рве серце

Ведуча: Ми закликаємо вас сьогодні згадати у ваших молитвах усіх Героїв, які поклали свої голови за наше майбутнє. Хай пам'ять всіх невинно убитих згуртує нас, живих, дасть нам силу та волю, мудрість і насагу для зміцнення власної держави на власній землі. У жалобі схилимо голови. Вони згасли як зорі.

Ведучий : Героям Майдану, героям АТО , які померли за світле майбутнє України, мирним жителям , які полягли в неоголошеній війні на Сході України присвячується хвилина мовчання.

Хвилина мовчання (метроном)

Ведучий: Нехай кожен з нас торкнеться пам'яттю цього священного вогню-частинки вічного. А світло цієї свічки хай буде даниною тим, хто навечно пішов від нас, хто заради торжества справедливості жертвував собою. Вони повинні жити в нашій пам'яті! Прошу перший ряд передати свічку пам'яті з рук в руки і віддати її знову мені.

(Під мелодію гімну Небесної сотні «Пливе кача» ведучий запалює свічку і передає її учням. Свічку передають з рук в руки).

Ведучий: Прошу сідати.

Відео. Небесна сотня. Юні ангели.

Ведуча: У листопаді 2017 року в нашому місті трапилася ще одна біда – Тож знай, Герою мій, що ти не марно гинув:

ми піднялись – Народ, як ти того хотів,

за нашу неньку славу, матір-Україну

повстали всі – здолати злодіїв-щурів.

Мій побратиме вірний, спочивай в спокої.

Ім'я твоє ми збережемо навек!

Країна визнала тебе своїм Героєм –

Людина, Батько, Син і Чоловік.

Ведучий:

Ми вистоїмо. Здолаємо катів,

Як маків – цвіт розквітне Україна!

На тих місцях, де йдуть тепер бої,

В земнім поклоні схилиться калина.

В смиреннім мовчанні
І тиші годину
Припадем , українці,
На збиті коліна.
За долю хорошу
Повернення сина.
Помолимося Богу
За мир на Україні!
Відео Небесна сотня. Герої не вмирають.

Ведучий:

І буде мир, і буде спокій,
Свободи дух підкорить Небеса.
Розпустить коси пава ясноока,
То Україна - то твоя земля!!!
Навіки стихне бій гармат і градів,
І стихне біль поранених сердець.

Ведуча:

Лише відлунням київських парадів,
Одягне пава свій вінець...
І буде мир, і буде спокій!!!
У кожному домі і родині.
Лунатиме хвала у небеса високі:
Навіки мир і слава Україні!!!

Ведуча: Урочиста лінійка, присвячена Дню пам'яті Героїв Небесної Сотні, оголошується закритою.

Ведучий:

На завершення хочеться сказати: «Люди, бережіть серця свої, щоб не стали каменем! Розбудуйте в душах Божий храм, щоб не повторити великий гріх!»

Ведуча:

Ще раз хочемо подякувати всім , що прийшли до нас, щоб разом згадати наших Героїв, Героїв України!

Разом: Слава Україні! Героям слава!

Проект з національно-патріотичного виховання «З Україною в серці»

*Марія Велика
педагог-організатор
загальноосвітня школа I-II ступенів
села Перемилів Хоростківська ОТГ
Чортківського району*

Опис проблеми, що зумовив впровадження проекту

Проблема національно – патріотичного виховання в сучасному світі є однією із найголовніших. Стає все важче виховувати в дітях любов до Батьківщини в умовах постійних змін у законах та економічних реформах, удосконалення освітньої системи та способів подання інформації через медіа. Всі ці фактори зумовили занепад патріотичних почуттів українців.

Патріотизм – поняття сукупне та інтегральне. А це означає складність поставленої задачі, бо потрібно вивчити такі складові як народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей(праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Цільова аудиторія

Головним суб'єктом проекту є учні молодшої та середньої ланки, з цього виходить, що дитина спочатку має усвідомити себе та своє місце у родині. При умові, що дитина зрозуміла своє значення та потрібність вона починає думати про любов до рідного краю, а вже потім, до нашого спільного дому – Землі. Завдання педагога – допомогти дитині зрозуміти, що в кожній людині є свій рідний край. Поступово переходити від малого до великого: від рідного села або міста, з яким пов'язані спогади та тепло дитинства, до гордості за рідну землю та різні досягнення співвітчизників. І кожному з нас треба вміти бути корисним для України, а для цього треба багато знати та вміти, з дитинства здійснювати такі справи, які були б на благо свого дому, школи, села, всієї держави.

Актуальність проекту

Одним з пріоритетних напрямів роботи з учнівською молоддю є саме патріотичне виховання як процес цілеспрямованого систематичного формування почуття патріотизму, духовної та психологічної готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності держави на прикладі пращурів та при формуванні власної свідомості. Необхідність такої діяльності пов'язана із військовими діями на сході України. Тому почуття патріотизму та вміння критично мислити є особливо вагомими.

Стратегічні цілі

Пріоритетним завданням є створення у гімназії певної системи національно-патріотичної освіти і виховання. Розвивати навички до самостійного пошуку інформації про державу і її всебічну діяльність, про процеси у становленні територіальної та політичної єдності, історичні факти. Також забезпечити та систематизувати вивчення національних звичаїв та обрядів. Надавати знання концентрично: на кожному наступному етапі передбачається поглиблення засвоєних та введення нових понять, завдяки чому розширюються, систематизуються уявлення дітей, збагачується їхній краєзнавчий досвід, удосконалюються вміння. Сформувані цікавість та бажання самостійно поповнювати та поширювати свої знання та вміння.

Цілі проєкту

1. Утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України; виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки.
2. Підвищення престижу військової служби, а звідси - культивування ставлення до солдата як до захисника Вітчизни, героя. Усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю.
3. Сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів.
4. Формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства.
5. Культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, обережного ставлення до природи;
формування мовленнєвої культури.
6. Спонування зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Мета проєкту

Метою є формування та розвиток в учнів високої патріотичної свідомості, почуття вірності своїй Вітчизні, прагнення до виконання свого

громадянського обов'язку; виховання патріотичних якостей особистості відповідно до моделі "Громадянина – патріота України"; набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Учасники проєкту: учні, вчителі, батьки.

Тривалість проєкту: довгостроковий

Тип проєкту: творчий, виховний, колективний.

Шляхи реалізації проєкту:

Підготовчий етап

Базовий етап, під час якого відбувається підготовка до впровадження патріотичного виховання дітей шкільного віку, ознайомлення з нормативними документами, розробка перспективних планів, моніторинг базової системи патріотичного виховання.

Формуючий етап

Основний етап реалізації змісту проєкту, що передбачає впровадження системи заходів із патріотичного виховання дітей шкільного віку.

Сьогодні Українська держава та її громадяни стають безпосередніми учасниками процесів, які мають надзвичайно велике значення для подальшого визначення, першою чергою, своєї долі, долі своїх сусідів, подальшого світового порядку на планеті. В сучасних важких і болісних ситуаціях викликів та загроз і водночас великих перспектив розвитку, кардинальних змін у політиці, економіці, соціальній сфері пріоритетним завданням суспільного поступу, поряд з забезпеченням своєї суверенності й територіальної цілісності, пошуками шляхів для інтегрування в європейське співтовариство, є визначення нової стратегії виховання як багатокomпонентної та багатовекторної системи, яка великою мірою формує майбутній розвиток Української держави. Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді.

Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху.

У нашій гімназії проведена пошукова робота «Сторінками історії рідного краю». Особливо вражаючими виявилися матеріали про період козаччини.

Багато жителів села тікали від пана і приєднувалися до козацько-селянського повстання під проводом Северина Наливайка (1594-1596 рр.). У роки визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького (1648-1654 рр.) перемиляни також підтримували своїх побратимів. Один із учасників писав: «Вся Русь аж до самого Львівського передмістя піднялася на повстання... Гусятин, Сатанів, Скалат... і з багатьох інших місцевостей взяті опришками».

За Андрусівським перемир'ям (1667р.) територія Гусятинщини залишалася під владою Польщі. Шляхта жорстоко розправлялася з учасниками Визвольної війни. Та не тільки польський гніт терпіли наші односельці, мужньо боролися вони із турецько-татарською навалою 1672-1683 рр.

Панські міжусобиці, збільшення повинностей, посилення кріпосництва, насильницьке окатоличування, полонізація викликала у панів Гайдамаччину, яка бурхливою хвилею пройшла через Поділля і, зокрема Гусятинщину.

Унаслідок 1-го поділу Речі Посполитої село з 1772 р. належало до Австрії (Тернопільський циркул, із 1816 р. – Чортківський). Протягом 1863-1914 рр. – Гусятинського повіту. 1789 рік – почався селянський рух проти надмірної панщини і повинностей у містечку Товсте і поширився на Гусятинщину і Кам'янецьчину.

Перші роки ХХ ст. 1902 р. велика земельна власність належала Софії Семінській-Левицькій. У період з 1914-1918 років понад 20 жителів села перебували в лавах УСС і УГА. Боротьба Української Галицької Армії з польськими загарбниками.

Рідна земля, моя Батьківщино, скільки разів стікала ти кров'ю під ногами різних поневолювачів і скільки прекрасних синів і дочок втратила ти у грізні роки війни.

1941 рік. Страшна звістка долетіла і до нашого села. Від 6 липня 1941 р. до 23 березня 1944 р. село під нацистською окупацією. У роки німецько-радянської війни до Червоної армії мобілізовано з села 219 чоловіків, не всім судилося повернутися додому, не всім їм судилося дати своє батьківське благословення дітям, забрав їх вир війни і вони навечно залишилися молодими і юними на полі бою. 82 односельчани не повернулися додому. Часи радянської влади на Україні відзначилися чималим звірством і насиллям. За волю і незалежність рідної України терпіли страшні муки Петро Перейма і Володимир Ревус в уманській тюрмі, де кати ходили по коліна в крові. Українські Січові стрільці

вписали славні сторінки в історію боротьби за нашу державність. За час існування цього товариства, а пізніше легіони лицарів Галичини, вони у важких кровопролитних боях із загарбниками продемонстрували справжні зразки мужності і героїзму, відданості ідеалам соборності України. Ярослав Галабіцький, Йосиф Процишин не шукали ситного життя і слави, вони боронили отчий дім від тих, хто топтав його красу та історію. Не всім судилася однакова доля. Йосиф Процишин, залишивши дім, молоду, красиву, вагітну дружину, пішов воювати за Україну і лише короткі зустрічі з дружиною і рідними (що проходили глибокої ночі в чужих хатах) зігрівали душу героя.

Уночі 21 жовтня 1945 р. райвідділ НКДБ проводив у селі облаву. П'яні солдати били селян і крали все, що потрапило під руки (одяг, взуття, харчі). Один учасник 2-ї світової війни відлупцював у школі енкаведиста за те, що він украв у нього вдома мило та побив його дружину. Вранці підрозділ НКДБ від'їхав до райцентру. 21 вересня 1946 р. у Перемилів із м. Копичинці приїхало понад 20 осіб, у т. ч. 1-й секретар райкому партії Захлявий, уповноважений народного комісаріату заготівель у районі Кадаченко, дільничні щодо здачі контингенту (хлібозаготівлі) Дац, Кузмічов. Дана група протягом чотирьох днів збирала продукти у селян, не гребуючи жодними засобами. Зокрема, побили 60-річну матір сержанта Павла Галабіна, який воював п'ять років на фронті. За те, що заступився за матір, його теж побили, а потім забрали на станцію, де протримали три дні, поки з селян не було зібрано контингент. Тоді ж були побиті демобілізований із Червоної армії Микола Галабіцький, а також Марія Гумніцька, Катерина Тучабська і дружина Дмитра Климка. 24 січня 1948 р. у село з району приїхала група 10 емдебістів на чолі з начальником відділу по боротьбі з бандитизмом Брухачовим для арешту Варвари Галабіцької, Григорія Гладія, Михайла Слупського. В УПА загинули 9 жителів села: Іван (1925-1946) і Михайло (1927-1946) Богани, Михайло Богоніс (1926-1947), Ярослав Галабіцький (1927-1947), Михайло Левицький (1921-1946), Михайло Левицький (1917-1945), Іван Павлишин («Дуб»; 1921-1947), Йосип Процишин («Потап»; 1921-1947) та Йосип Шевчук («Куц»; 1921-1946). За даними видання «Реабілітовані історією» репресій зазнали 13 жителів села. Вояками УПА також були Іван Павлишин, псевдо «Дуб», що був районним провідником, Йосиф Левчук («Корч»), Михайло Левицький («Чумак»), Богоніс Володимир («Сірко»).

Не менш трагічною була смерть дев'ятнадцятирічного Ярослава Галабіцького. Його вислідили на хаті Софії Мазур, де він переховувався. Очевидці згадують, що на подвір'я зайшов дідок і просив напитися води. Дівчата Настя і Софія дали води, але помітили, що той дуже підозрілий, нишпорить очима всі закутки. І як не старалися дівчата не допустити його до хати, йому все ж вдалося туди заглянути. А в кімнаті спав Ярослав. Коли дідок пішов, дівчата розбудили хлопця і сказали, щоб утікав. Та було пізно. Хату оточили енкаведисти. Почався запеклий бій. Стіни були

прошиті кулями, як «решето». Та коли в Ярослава закінчувалися патрони, останній він приберіг для себе. Навів у серце із словами: «Слава Україні!» – вистрелив. Коли більшовики забігли в хату, Ярослав лежав мертвий. Від безпорадності звірі лютували. Витягли тіло Ярослава надвір, прив'язали віжками за ноги до воза і так потягли до Теребовлі. Очевидці казали, що коли ховали тіло Ярослава у братській могилі, в нього не було очей, вух, а в голові були цвяхи. Напевно, і мертвий він навіював їм страх і безпорадність.

Слухати болючі спогади очевидців того божевільного часу непросто, тому що вони обпікають долоні, перевертають душу і додають сивини. Після того як ви прочитаєте ці сторінки мимоволі виривається з глибини грудей: «Господи! Невже справді люди могли це пережити? Невже це можливо? Чому таким важким перстом позначено цей світ?!»

Ми віримо глибоко
Й безконечно,
Що правда і добро
І наш народ не вмере

Б. Лепкий

Не вмере... Бо українці народ сильний і мужній. І ніхто й ніколи не зможе його перемогти!

Я дивлюсь на світлини бійців,

Щирі посмішки, втомлені очі,
Сиві скроні та безліч рубців...
А мій розум сприйняти не хоче:
Це не сон, не синдром маячні,
Ця війна не в далекій країні,
Не в Іраку чи десь там в Чечні,
А в вишневій моїй Україні.
Саме зараз її вояки
Схід країни від зла захищають,
Б'ються на смерть мої земляки,
Кров'ю землю святу поливають.
Щоб країна ввійшла в майбуття
Вільна, сильна, без чвар та війни.
Віддають саме цінне – життя,
України найкращі сини!

Дудар Віктор Васильович народився 20 грудня 1977 року в с. Перемилів Гусятинського району Тернопільської області. У 1992 р. закінчив Перемилівську загальноосвітню школу I-II ст. У 1994р. вступив до Чернівецького економіко-правознавчого інституту на

юридичний факультет.

У 1998 – 2000рр. навчався у Харківській академії ім. Я.Мудрого за фахом юрист.

Працював у приватній конторі по наданню юридичних консультацій населенню у м. Чернівці.

У 2000 році одружився. Є донечка Софія.(15р.)

З 2000 р. працював журналістом кримінальної хроніки газети «Молодий Буковинець» м. Чернівці. У 2008р. – редактором газети «Захід».

У 2010р. переїхав у м. Жовкву Львівської області і працює у газеті «Експрес» керівником відділу регіольних новин.

Приймав активну участь у Майдані, ці події дуже хвилювали його. Писав статті про Майдан. У червні 2014р. побував у відрядженні у м. Словянську.

У серпні 2014 року його мобілізували на Яворівський полігон Львівської обл., де місяць проходив підготовку у

складі 80-ї аеромобільної бригади.

У вересні 2014р. їх відправили у зону АТО у Луганську обл. Був у Щасті на ТЕС;

Тримали оборону пантонного моста через річку Донець, 9-му блокпосту.

У грудні 2014 р. приїжджав на ротацію, а 9 січня 2015 р. повернувся у зону АТО. Під час виборів у жовтні охоняли Северодонецьку ОВК;

Я розповім про армію. Відверто. Разом з пацанами на Сході я пережив страшні часи. Але, попри все, служба у Збройних силах стала одним з найкращих періодів у моєму житті.

Здоровенькі були, матері й кохані тих, хто воював чи воює. Здоров, чоловіки, хлопці. Я просто розповім про ЗСУ. Тепер я — ОР-1. Зрозумілою мовою — оперативний резерв першої черги. Я ніфіга не кадровий і, доки не напали на мою країну, не був військовим. Ходив щодня на роботу, шкаляв цигарки пацанам-солдатам, які прибирали біля паркану своєї “вече”. Іноді приколювався з того, як вони під барабанний дріб марширують, зацікавлено дивився, як розкладають парашути на плацу (уже потім дізнався, що правильно казати не “парашут”, а “купол”). Десантники. Молодці. Армію до війни сприймав загалом як пузатих-вусатих генералів, солдатів у закоцаних “дубках”, офіцерів, стурбованих бюрократичною писаниною. Арсенали утилізуємо, роззброюємося. З ким

воювати? Захід за нас. Росія — друзі. Історія? Та всіляко було. Кому ми потрібні? Ха! Зелені чоловічки, десант, який заблукав...

На маєш! “Брати” прийшли! Попри недільний березневий день 2014-го, під військкоматом стояв натовп таких самих прозрілих типів, які зрозуміли, що для того, аби бути громадянином України, треба поводитись, як громадянин. Треба брати в руки зброю. “Батьківщину захищати бажаєте?” — слова військового комісара в контексті подій звучали зовсім не пафосно. Так само непафосно прозвучала і відповідь: “Ну я ж за цим сюди і прийшов”. Взяли на олівець, сказали чекати. Тим часом на Донбасі “мирні шахтарі” діставали із шахт спершу автомати, потім — міномети, “нони”, танки, “гради”. У степах України затримали російських десантників, які начебто заблукали. Нарешті довгожданий дзвінок: “Записувались добровольцем? Приходьте на відправку”. Вуаля! І ти вже військовослужбовець частини, попри яку щоранку йшов на роботу і солдатів якої пригощав цигарками. Полігон, АТО, ротація, АТО, демобілізація. Рік минув. Відмітка у військовому квитку — ОР-1. Для когось це був просто ще один рік, нехай і в непростий для країни час. Але ти за цей рік зрозумів безліч речей. Зрозумів, що справжній друг — не той, з ким можна ввечері пива бахнути, а той, хто крайнім ковтком води і крайньою сигаретою поділиться, з яким стоїш на позиції в найстрашніший час — від другої до четвертої. І впевнений, що все буде добре — прикриє, допоможе, винесе на своєму горбі якщо що. І впевнений, що ти з другом під час нападу ворога біжиш у правильною напрямку — біжиш відбивати напад. Твій найбільший страх — не дати слабіну, не забоятися, не натупити, не підвести пацанів. Не підвести! Байдуже, скільки нам років — 20 чи 55. Усі пацани! Я бачив, як люди ледь не билися, щоби потрапити в екіпаж машини, яка їде до пацанів, що в оточенні. Вони знали, що всю бронетехніку, яка до них проривається, розстрілюють і палять російські найманці й сепаратисти. А найсмачніша їжа, яку куштував, — не вишукана страва в ресторані, а кукурудзяна каша, зварена у випаленому цинку з під набоїв, котру ти з друзями їси просто руками, сидячи верхи на БТР. А “зельонку”, де ви щойно ту кашу варили, от-от можуть накрити “гради”. Здається, найстрашніше слово, яке ти чув, — це крик: “Воздух!” Почувши його, ти вже на звук розпізнаєш, що зараз прилетить — міна, снаряд, “град”. А потім ти розумієш, що “Воздух!” — це фігня. Найстрашніші слова — “Трєохсотий! Ні, один уже двохсотий”. І хлопця, який днями відсвяткував лише 21 рік, вивезли. Тіло в багажнику “жигульки”. Іншого транспорту не було. Тільки зранку курили-говорили. Двохсотий! Війна. Цікавих, повчальних історій — вагон і ще ешелон. Не всі хочеться згадувати. Але, попри все, розумієш, що служба в ЗСУ стала одним з найкращих моментів життя. Ні, я не псих, заиклений на війні чи службі. Я погоджуюся, що в армії безліч пробем. Але це АРМІЯ. Вона показала окупантові, що є боєздатною, злою, жорсткою і жорстокою, якщо потрібно. Якби не ця народна армія, лінія розмежування пролягла б далі на

захід від частково окремих адмінрайонів Луганської та Донецької областей. Так от. Я — не агітатор. Носити меч може тільки вільна людина, громадянин. Це ще в часи до фейсбуку і вайфаю придумали — давні римляни. Давні, але мудрі. Бо країна — це ми. Тільки від тебе залежить, якою твоя країна буде. ЗСУ знають, що наша держава буде сильною і заможною. Бо нині саме ці хлопці роблять для цього все. Вічна Слава і Пам'ять загиблим! Слава Україні, Слава ЗСУ!

Дейгонос Павло Ярославович (учасник АТО, випускник нашої школи)

Віктор ДУДАР, ОР-1 ДШВ ЗСУ
Народився 12 липня 1975р. в селі Карашинці, Гусятинського району Тернопільської області. 1982-1990рр. – навчався в ЗОШ І-ІІ ст. с. Перемилів. Після закінчення школи продовжив навчання в Хоростківському СПТУ-27 (зараз ліцей). Здобув професію електрогазозварювальник та

водій категорії «В» і «С».

В 1993 призваний до Збройних сил України і служив по 1995 р. в Львівській області, м.Великі Мости.

З 10 лютого 2015р. перебував в м. Рівному, пізніше в Миколаєві, на військових навчаннях.

Дейгонос Павло є сержантом, кулеметником 79-ї десантно-штурмової бригади, 2 батальйон 4 рота.

2016р. – демобілізований.

Метельський Сергій Васильович (учасник АТО, випускник нашої школи)

Народився 24 серпня 1976р. в селі Перемилів в сім'ї колгоспників.

З 1982р. по 1991р. навчався в Загальноосвітній школі I-II ст. с.Перемилів. Після закінчення школи продовжив навчання в Хоростківському СПТУ-27 (зараз ліцей). Професія тракторист.

В 1994р.-1996р. - служив у Збройних силах України.

В АТО пішов 21 квітня 2015 р. добровольцем. Навчання проходив у Миколаєві і Херсоні. Брав участь у боях за Попасне, Артемівськ. Служив у 54 механізованій бригаді в Артемівську. 2016р. – демобілізований.

Одружений. Разом з дружиною виховують 2 дочки - Іринку, Марійку і сина Олега.

Дюлай Віталій народився 22 лютого 1980р. в м. Мукачево.

В 1992р. переїхав жити з сім'єю у с. Верхівці. Закінчив школу у 1997р. Поступив у Яківське професійно-технічне училище (столяр-різбляр художніх меблів).

Служив у Збройних силах України – Феодосія, повітряно-воздушна оборона, молодший сержант. 1 вересня 2014 р. мобілізований в АТО. Воював у Курахово, Мар'янівка, біля Донецького аеропорту (молодший сержант). Має дві похвальні грамоти і медаль.

19 вересня 2015 р. повернувся додому.

Працює наладчиком Тернопільського молокозаводу «Молокія».

Ковцун Михайло Володимирович народився 1979р. в с. Перемилів.

1995р. - закінчив ЗОШ I-II ст. с. Перемилів. Продовжив навчання в Хоростківському СПТУ-27 (зараз ліцей). Професія тракторист. У 2016 р. вступив у добровольчий батальйон. Зараз Михайло захищає українську землю в Донецьку на передовій лінії фронту.

Сакала Ігор народився 1966 р. 9 травня в м. Борщів в сім'ї робітників. 1981 р. закінчив школу. Навчався в Тернопільському профтехучилищі №4 на будівельника. 1984-1986рр. був призваний до армії. 1987р. працював в Борщівському екскурсбюро.

В 1988р. вступив в Орловську школу міліції, навчався по 1990р. 1990-2000рр. працював в міліції. З 2000 по 2015 рр. працював в різних охоронних структурах Тернопільської

області.

1994 р. одружився, має сина Віталія і дочку Іринку.

З 29.07.2016р. пішов в АТО. Був в Атремівську. Зараз вже вдома.

Я звертаюсь ночами до Бога,
Та молюся за твоє життя.
Щоб скоріше була перемога,
Прошу Господа кожного дня.

Я благаю, щоб ти повернувся,
До родини своєї, живим!
Та в бою, щоби не спотикнувся,
Ангел став охоронцем твоїм!

Ти солдат і тепер захищаєш,
Рідний край від московських катів.
Нечисть бісівську геть проганяєш,
Що зі зброєю вдерлася в дім.

Ось така цікава та героїчна історія наших земляків у минулому і сьогодні. Ми гордимся ними і пам'ятаємо!

Але давайте повернемося ще раз до тих давніх козацьких часів. Як добре, що старі добрі традиції повертаються. Сьогодні нам, нащадкам славетних козаків, зрозуміло, який безцінний внесок зробило українське

козацтво. Їхні традиції служать провідною зорею у відчайдушній боротьбі за рідну землю, за Батьківщину. День захисника України - це свято пам'яті про наших предків, які пером і словом, вогнем і мечем виборювали право на незалежність рідної держави. І, нарешті, це день усіх героїв сьогодення, тих, хто знаходиться на Сході країни в ім'я суверенності та єдності нашої держави.

Наша гімназія теж береже пам'ять про наших славних пращурів. Нещодавно до свята Покрови ми провели «Козацькі розваги». А розпочалися вони презентацією вистави драматичного гуртка «Країна мрій» «Козацькому роду нема переводу!» (за п'єсою Н. Симчич), яка переконливо довела, що сила наша у єдності, у любові до рідної землі!

Після цього козаки Перемилівської гімназії, наслідуючи запорозьку обрядовість давніх часів, пройшовши козацькими стежками і довівши, що козацькому роду нема переводу, після гучних співів та енергійних танців, вирішили перевірити рівень спритності, хоробрості та умілості п'ятикласників. А допомогли їм у цьому цікаві й веселі конкурси: учні переправлялися до берега через річку, долаючи перешкоди, збирали врожай, одягалися на швидкість і т. п. Коли з честю пройшли всі випробування, то були допущені до перемилівського козацтва.

Прийом у козачата закінчився запальним флешмобом, який пройшов під гаслом «Єдина Україна», ще більшої яскравості та оригінальності якому додали красиві костюми жовто-блакитних кольорів та щирі посмішки учасників.

А завершилося все смачним козацьким обідом.

Чого тут тільки не було!

Діагностико-корегуючий та прогностичний етап

Етап вивчення результативності реалізації проєкту та прогнозування щодо напрямів його подальшого впровадження.

Ця зустріч — це подорож у минуле, присвячена славетним сторінкам української історії, козацькій родині. Точніше, нашій родині, бо всі ми — нащадки козацької слави, козацьких традицій, козацької мудрості. У наших жилах тече кров сміливих, відважних, розумних, вільних та

незалежних козаків. І ми, нащадки славетного козацького роду, ніколи не повинні забувати про це!

У цей день наші гімназисти всім довели, що ідеї козацтва живі, що навіть маленький першачок, який ледве несе портфель до школи, може своїми вчинками й добрими справами славить Україну! Адже діти — наше майбутнє. І вони своїми знаннями, працею, здобутками, любов'ю до рідного краю, до рідної мови, мають підносити українську культуру, щоб бути гідними своїх предків.

Ми, молоде покоління України, повинні пам'ятати, що ми є нащадками славних українських козаків, своїми добрими справами і вчинками маємо доводити, що козацькому роду нема переводу!

А ще ми повинні продовжувати пошукову роботу, пов'язану з історією рідного краю, місця, де ми народилися!

Все, що робиться у нашій гімназії, спрямоване на виховання в учнівського колективу переконань, що та людина гідна називатися патріотом України, котра дійсно щиро любить нашу державу, віддає за неї життя. Бути патріотом — означає до нестями любити свою землю, народ, своє коріння, покласти весь свій час, силу і працю на вівтар благополуччя своєї держави. Здається, всі ми щиро любимо свою землю, але на що ми готові заради неї? Бути патріотом - означає поважати себе, відповідати за свої вчинки, слова, поведінку, бо ти є представником своєї нації, ти - країна!

Очікувані результати:

- забезпечення у молодого покоління розвинутої національно-патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини;
- відновлення історичної пам'яті про традиції українського народу;
- зацікавленість молоді щодо служби у Збройних силах України;
- створення ефективного національно – патріотичного виховання дітей та молоді.

ШКІЛЬНИЙ ПРОЕКТ «МОЯ КРАЇНА – УКРАЇНА»

Оксана Волошин

*педагог-організатор Соборненської гімназії
імені Володимира Гарматія
Байковецької сільської ради
Тернопільського району*

Дослідницько-пошуковий, творчо - індивідуальний проєкт .

Учасники проєкту: учні школи, класні керівники, дирекція школи, педагог-організатор, батьківська громада.

Термін дії проєкту: 2014- 2019 н.р.

Мета проєкту :

- поглибити знання учнів про Україну, формувати почуття належності до своєї країни, познайомити учнів з основними державотворчими подіями становлення незалежної України, вивчення основних засад демократичного та суспільного ладу України, її досягнень за останні роки; закріплення знань про державну символіку (Герб, Прапор, Гімн, Основний Закон України – Конституцію);
- про такі поняття та категорії, як народ, нація, етнос, держава, громадянин, громадянські права та обов'язки;
- формування ціннісного ставлення до держави, суспільства, мови, сім'ї, самого себе; почуття особистої відповідальності за долю своєї держави та українського народу, виховувати любов до рідного краю, дбайливе ставлення до скарбів Батьківщини.

Завдання проєкту:

- розвивати: ерудицію, увагу, пам'ять, почуття патріотизму, вміння працювати в групі; творчі, організаційні здібності учнів.
- Навчити учнів враховувати думку товарища по команді;
- Заохочення учнів до вивчення історії;
- Забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості;
- Формування мовної культури;
- Розвивати бажання працювати на благо своєї держави;
- Реалізація індивідуального підходу до особистості;
- Виховувати ціннісне ставлення особистості до держави.

Актуальність проєкту:

Враховуючи суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Ця дослідницько-пошукова робота має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати свою Батьківщину.

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ:

Участь у проекті сприятиме формуванню ціннісних орієнтирів, а саме: ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави, Патріотизму, повазі до українських звичаїв та обрядів, відчутті своєї належності до України, Національної самосвідомості, віри в духовні сили та майбутнє; ціннісному ставленню до мистецтва.

Розвиток здібностей , а саме :

- вміння добувати інформацію і переробляти її;
- вміння активізувати свої потенціальні здібності на виконання творчого завдання;
- вміння самостійно вибирати найбільш вдалий спосіб виконання завдання;
- вміння прогнозувати свої успіхи, оцінювати свої здібності.

Шляхи реалізації проєкту:

I. Підготовчий етап:

Створення творчої групи.

Розподіл обов'язків.

Відвідування шкільної , сільської бібліотеки .

Заохочення учнів до активного пошуку матеріалів.

Збір матеріалу.

Планування спільної роботи з батьківською громадою та громадськими організаціями .

II. Основний етап :

Підготовка доповідей, рефератів, повідомлень

Розробка та проведення конференції “ Україна – моя країна”

- захист покласних міні-проектів
- проведення майстер-класів, виставок робіт

III . Заключний етап

Підведення підсумків проєкту

Захист проєкту (презентація)

План виконання проєкту

2014-2015 н.р.

- 1.Збір матеріалів про козацтво. Створення презентацій.
- 2.Збір спогадів про операцію «Вісла».
- 3.Оформлення пісенників. Фестиваль "Червона калина"
- 4.Традиції українського весілля. Створення презентацій.
- 5.Вечір пам'яті В.Гарматія.
- 6.Благодійні акції «Моя родина в долі України».

2016- 2017н.р.

1. Підготовка та захист рефератів, презентацій «Видатні земляки».
2. Конкурс етновіночків.
3. Створення відеопроєкту «З любов'ю до України» за участю учнів школи.
<https://www.youtube.com/watch?v=T6q4XyOODIM>
4. Танцювальні традиції українців. Танцювальний марафон.
5. Засідання клубу «Берегиня». Традиції родинного виховання.
6. Благодійна акція "Майстерня помічників Святого Миколая".

акція "Майстерня помічників Святого Миколая".

2017-2018 н.р.

1. Реалізація міні-проектів «Квіти українського віночка». Майстер-класи із виготовлення квітів різними техніками.
2. Реалізація проекту «Краєзнавчий автобус».
3. Захист проектів «Українська хата».
4. Захист проектів «Традиції українського господарювання».
5. Зустрічі із видатними земляками, випускниками школи (в рамках реалізації проекту «Знай наших»).
6. Туристсько-мистецький квест "Люби та знай свій рідний край".
https://drive.google.com/file/d/1omy_CCjF3k11F4UmNoGA3pqtE3ZNA9iQ/view?usp=sharing

2018-2019 н.р.

1. Підготовка та захист рефератів, відеороликів, презентацій на тему «Традиційна українська кухня».
2. Проект «Знай наших».
3. Експедиція «Святині рідного краю».
4. Змагання зі стрільби, присвячені Герою України Володимиру Гарматію та Дню захисника України.
5. Захист міні-проектів «Обряди в українській культурі».
6. Круглий стіл «Природні пам'ятки України».
7. Захист міні-проектів «Люди, що змінили Україну».

міні-проекти «Обряди в українській культурі»

Проект

«Скалатський замок: нове життя архітектурної перлини»

Надія Гевчук

вчитель захисту України (ОМЗ)

Скалатської ЗОШ І-ІІІ ст. Скалатської ОТГ

Тернопільського району

Мета проекту: сформувати в учнів шанобливе ставлення до архітектурних пам'яток як до складової загальнолюдських цінностей та історичної спадщини України; познайомити учнів з відомими архітектурними пам'ятками нашої батьківщини та історичними подіями, які з ними пов'язані; формувати в учнів уміння і навички роботи з різними історичними джерелами; виховувати у дітей інтерес до історичного минулого, почуття патріотизму і гордості за Україну.

Тип проекту: пошуково-дослідницький

Тривалість: довготривалий

Актуальність проблеми: захист архітектурних пам'яток України; необізнаність учнів про наявність найвідоміших замків України.

Завдання

1. Провести пошуково-дослідницьку роботу.
2. Розвинути зацікавленість учнів у популяризації і збереженні архітектурних пам'яток України.
3. Зібрати дані про Скалатський замок і дослідити його історію.
4. Розвивати історичну та краєзнавчу компетентність.

Очікувані результати

1. Обізнаність учнів про наявність найвідоміших замків України.
2. Розвиток пізнавальної та творчої активності учнів.
3. Популяризація і збереження архітектурних пам'яток України підростаючим поколінням.

Кінцевий результат

1. Формування історичної і краєзнавчої компетентності учнів.
2. Залучення школярів до популяризації та збереження архітектурних пам'яток України.

Вступ

Замки – чи не найцікавіші об'єкти з тих, які залишила Україні бурхлива історія. Загалом їх більше сотні, але таких, які відповідають уявленню більшості про замок, залишилось небагато – решта у стані руїни. Одні впали у бурхливих військових баталіях, інших – не пошкодували людина та час. Скільки підмурків сільських хат на Поділлі складено бутом із величних фортець... Скільки доріг вибукувано й тинів змуровано... Деякі замки настільки понівечені, що без реконструйованого зображення важко вгадати, якими вони були колись.

Але є в Україні й такі замки та фортеці, якими можна захоплюватись й пишатись. Величні твердині, потужні мури яких вистояли не одне століття

й ще століттями будуть дивувати наших нащадків, заслуговують на те, щоб бути побаченими.

Одним із таких є Скалатська фортеця. Поряд із багатьма іншими фортецями, замками, оборонними храмами, міськими укріпленнями цій фортифікаційній споруді знайшлося важливе місце у багатій історико-архітектурній спадщині України. А оскільки головні транспортні торговельні шляхи упродовж багатьох століть проходили через більшість укріплених міст та містечок, то саме Скалат, завдяки своєму замку, стало центром торгівлі, культури і освіти.

1. Історія фортеці

Замок у Скалаті

Перетин торгових шляхів, родючі землі і чисті води річки – ось ті незаперечні переваги, які вирішили долю невеликого поселення на благодатних теренах галицької землі, пророкуючи блискуче комерційне майбутнє і велику військову славу. Вперше воно згадується в 1512-му в якості одного з сіл Тереховлянського повіту Руського воєводства Польського королівства при отриманні права придбання старостою тереховлянським та люблінським Януш Сверчовський (- 1528) у попереднього власника.

Передумови розвитку селища були настільки вагомими, що вже в 1564 році поселення між річками Корилівка і Гнила Рудка зустрічається в документальних джерелах як місто Скалат під гербом з восьмикінечною блакитний зіркою на срібному полі. Пройде ще трохи менше чотирьох десятиліть і король Польщі Сигізмунд III Ваза (1566 – 1632) надасть йому своїм привілеєм Магдебурзьке право (1600).

Святий захисник Скалатського замку

А варто було лише цій землі знайти дбайливого господаря в особі галицького мечника ротмістера Кшиштофа Віхровського, і в лічені роки на захист городян від набігів кочівників і аж ніяк не дружніх візитів сусідів встали високі кам'яні стіни з чотирма могутніми вежами по периметру (фортеця датується 1630-м роком). Хоча відповідно до недавніх досліджень доведено, що перші замкові укріплення тут були споруджені ще в першій половині XVI століття.

Не мине й двох десятиліть і новозбудована твердиня на собі відчує силу народного гніву під час повстання під проводом Богдана Хмельницького (1596 – 1657), коли її тричі (1648, 1649 і 1651) штурмуватимуть і захоплять козацькі війська, завдавши значних

пошкоджень оборонним спорудам міста. Причому, останньою атакою керував безпосередньо сам гетьман Війська Запорозького.

Пройде ще два десятиліття, і Скалатський замок опиниться в самому центрі урагану турецько-польської війни 1672-1676 років, за підсумками якої у зв'язку зі значними руйнуваннями твердиня втратила своє оборонне значення. Відновлюватися вона почала вже в якості магнатської резиденції каштеляна саноцького Яна Фірлея (- 1701), який отримав маєток в якості посагу єдиної дочки Кшиштофа Віхровського — Вероніки. Стараннями останньої і було в 1706 році завершено реставраційні роботи в фортеці.

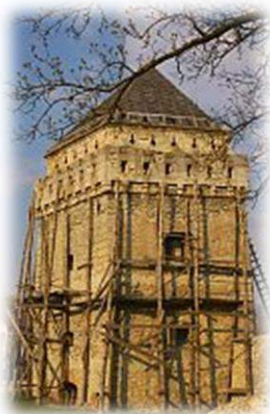

Руїни палацу Скалатської фортеці

Наприкінці XVIII століття нова господиня маєтку Марія Сципійон з графського роду Водзиських починає масштабну реконструкцію комплексу, в ході якої він не тільки перетворюється в стилі бароко центральний в'їзд, але і стародавній

житловий корпус стає двоповерховим палацем з мініатюрним регулярним парком перед ним. Закінчення робіт з благоустрою датують 1795 роком.

Під час перебування галицьких земель під владою Габсбурзької корони Скалат став повітовим містом (1867), що сподвигло міську адміністрацію розглядати величезну прилеглу до замку територію в самому центрі міської забудови в якості гарного місця для розміщення адміністративних установ – так на місці засипаного рову біля північно-західній стіни з'явилася будівля повітового суду і в'язниці.

Південна вежа фортеці в Скалаті

З подачі нових власника фортеці з роду Ростоцьких після руйнівної пожежі 1898 року починається перетворення колись грізного стража миру і спокою Скалатської землі під керівництвом професора Львівської технічної академії адепта готичної архітектури Теодора Мар'яна Талевський (1857 — 1910) на архітектурну перлину в романтичному стилі, що приносить доміант комплексу (кутовим башт) корони-машикулі.

Однак, перебування в новому романтичному образі тривало недовго – незабаром почалася Перша світова війна 1914 – 1918 років, яка залишила незабутні відмітини на фортечних мурах, після яких твердиня вже ніколи не оговталася – адже в диму бойових дій назавжди зникли і бароковий палац, і парадна арка брами, і французький парк.

У міжвоєнний період XX століття на території замку в Скалаті, що повернувся під владу Польщі за підсумками Версальського мирного договору, розквартирувався батальйон прикордонників, силами яких

фортечні стіни і зовсім перестали існувати бо були розібрані на будівельний матеріал для їх потреб.

Бойові дії Другої світової війни 1939 – 1945 років так само не залишили древню твердиню без уваги, прокресливши на її руїнах свої криваві відмітини для історії: були пошкоджені вежі, остаточно зруйнована в'їзна арка, а залишки оборонних укріплень – стерті до рівня землі.

Південно-західна фортечна стіна

Нова епоха в історії фортеці, тепер уже як пам'ятки архітектури,

починається, не дивлячись на важке становище спустошеною всепоглинаючим пожарищем війни української землі, вже в 1950-х, коли були виконані відновлювальні роботи по відродженню верхніх ярусів і машикулей під черепичними дахами з металевою обв'язкою фундаментів всіх веж.

Десятиліттям пізніше була проведена консервація залишків споруд оборонного периметра.

Своє продовження реставрація Скалатського замку знайшла лише на папері ескізного проекту “Укрзахідпроектреставрація” по виведенню об'єкта з аварійного стану від 1990 року, виконаних за підсумками проведеного двома роками раніше ретельного обстеження споруди. На жаль, змінена політична ситуація не дозволила втілити його в життя.

Зовнішній фасад східної вежі

У 2003 році, пам'ятник архітектури, нарешті, знайшов свого нового дбайливого господаря в особі Національного заповідника “Замки Тернопілля” з центром в Збаразькій твердині, що, однак, в перші роки перебування під крилом настільки великої організації не вберегло від руйнування збережені частини фортифікаційних споруд фортеці – в тому ж році у зв'язку з важкими кліматичними умовами позбулася свого черепичного завершення одна з веж, а в наступному – дві інші.

Для вирішення питання знадобилося кілька років, так що вже до 2009-ому на трьох з чотирьох вежах красувався новий дах, а остання – стояла в будівельних лісах. В недалекому майбутньому твердиня прийняла гідний свого древнього імені вигляд.

У 2010-х на території замку були розпочаті археологічні дослідження, а так само роботи з підготовки до розміщення в її стінах музейних експонатів. Однак, до реалізації проекту, розробленого двома десятиліттями раніше, все ще було далеко, що пояснюється банальною нестачею фінансування.

Хоча і в нинішньому вигляді з високими вежами між кам'яною кладкою стін і таємничими запошеними часом входами в підземеллі він

зачаровує своєю містичною атмосферою як невідвладний жорстокому Хроносу острівець минулого.

3D МОДЕЛЬ СКАЛАТСЬКОГО ЗАМКУ XVII СТОЛІТТЯ

2. Архітектура замку

Західна вежа Скалатського замку

Місцерозташування для створеного в якості однієї з ланок довгого ланцюга “захисту від степу” Польського королівства Скалата було обрано з урахуванням фортифікаційних особливостей місцевості: відносно рівнинна заплава річок Корилівка і Гнила Рудка з невеликим перепадом висот. Архітектурна структура міських вулиць при цьому була тісно пов’язана з фортифікаційними спорудами, в число яких входили земляні вали, водяні рови, став і замок.

На початковому етапі (перша половина XVII сторіччя) існування складеної з пісковика фортеці вона мала подібні нинішнім контури з тією лише різницею, що в’їзд в комплекс знаходився в північно-західній частині (ближче до західної вежі) і був захищений власним дозорним велетнем і підйомним дерев’яним мостом.

При цьому оборонний периметр стін прорізали бійниці на рівні першого ярусу кутових веж, а їх завершенням служили дерев’яні бойові галереї під гонтовим покриттям з амбразурами другого ярусу.

Чотири дозорні вежі Скалатської фортеці в ті часи були двоярусними на цокольному підвищенні. Їх завершенням служив шатровий покритий черепицею дах.

Про інші будівлі комплексу (у тому числі про храмову споруду та невід'ємну стратегічну складову у вигляді колодязя) історія ще не розкрила своїх таємниць, хоча фахівцями на підставі розкопок були зроблені висновки, що вони носили регулярний характер і були частково дерев'яними, а частиною створені з місцевого пісковика.

Зовнішній фасад західної вежі

Після реконструкції кінця XVIII століття на місці житлового комплексу

біля південно-східної стіни з'явиться двоповерховий *палац* на високому цоколі з високим мансардним дахом в стилі бароко, а перед ним весь вільний простір двору займе регулярний французький парк з низькорослими зеленими насадженнями.

Архітектурною ж родзинкою колишньої твердині, а на той момент магнатської резиденції, стане нова *парадна в'їзна брама*, для якої проб'ють центр північно-східної стіни. Вони представляли собою симетричний арочний проїзд з двома прямокутними бічними хвртками увінчаний статуєю лицаря з щитом, у чотирьох секторах якого були зображені герби гілок прізвища. Доповнювали зовнішній фасад споруди пілястри доричного ордера, чотири розташованих з боків від скульптури декоративних вазона і три пам'ятних таблички польською та латиною з іменами благодійників замку, які зробили величезний внесок в його існування і процвітання на галицькій землі.

Північна вежа замку у Скалаті

Нині (з початку XX століття) чотирикутний трьохсотсорокаметровий периметр замкового подвір'я оточує кам'яна глуха стіна з чотирма дозорними орієнтованими по сторонах світу вежами і в'їздом в центрі північно-східної стіни. При цьому сліди зовнішніх оборонних ровів можна знайти лише в північній та східній частині. Пагорб, що підноситься біля південно-східної стіни – це те, що залишилося від палацу. Крім того внутрішній простір зберігає сліди трьох з чотирьох арочних вузьких входів у тунелі для доступу до підвальних приміщень веж.

Домінантами комплексу замку в Скалаті служать кутові п'ятикутні в плані чотирирярусні *бапти* на високому цоколі-підвалі, вхід в який здійснювався через довгий тунель з надвірної частини, з високим шатровим (раніше черепичним, а нині металочерепичним) завершенням. Збережені на першому-другому рівнях бійниці крім звичної круглих і квадратних форм мають характерну для Поділля трехчастную форму. Вінцем же споруди служить пояс машикулей (третій) з четвертим ярусом амбразур у вигляді замкових щілин.

Від колишньої пишноти розташованого в східній частині комплексу *барочного палацу* залишився лише зберіжений до рівня території периметр стін (фактично підпірна їх частина) і дві підвальні камери.

3. Археологічні дослідження Скалатського замку у 2008 році.

В 2007—2008 роках ДП «АОСУ Подільська археологія» Інституту археології НАН України на замовлення Національного заповідника «Замки Тернопілля» проводились археологічні дослідження замку.

Археологічні розкопки 2008 року стали логічним продовженням досліджень попереднього року, які дали цікаві результати. Зокрема, вдалось з'ясувати, що мурований замок стоїть на земляних валах більш ранньої оборонної споруди. Під час археологічного сезону 2008 року закладено 2 розкопи (4 і 5).

Розкопом досліджено площу 396 м². В ході робіт відкрито залишки фундаментів будівлі, виявленої під час дослідження 2007 року (розкоп 3). Під час розкопок виявлено 7 об'єктів, які характеризуються розвалом каміння, скупченням кераміки, фрагментами скляних, металевих виробів, наявністю великої кількості перепаленого дерева. В культурному шарі фіксуються знахідки монет.

Найбільша група знахідок — керамічні вироби. Це в основному кухонний та столовий посуд, чорнолощений, рідше вкритий коричневою або зеленою поливою, представлений фрагментами горщиків, глечиків, кухлів, мисок, макітер, сковорідок. Трапляються знахідки люльок, фрагментів кахель. Доповнюють колекцію фрагменти виробів із скла, в основному віконниці, пляшки, рідше пляшечки, стакани, чарки, жіночі прикраси (коралі з золотим напиленням). Про вироби із фаянсу тих часів можемо судити із фрагментів мисок, покришок до чайників.

По всій території розкопу зустрічається цегла з поздовжніми пальцевими вдавленнями. Із металевих виробів знайдено велику кількість різних за розміром (від 4 до 23,8 см) цвяхів чотирьохгранної форми з округлою шляпкою, мушкетна куля, фрагменти кінських підков, підківки до чобіт, наконечники списа, кресало, завіси, штаби, ножі, ножиці, голки, бритва, віконні ручки, дверцята до пічок, залізні елементів пічного опалення, накладка для меблів. Трапляються знахідки монет, зокрема польського гроша (1612 р.), боратинки XVII ст. а також мідного гудзика із зображенням герба Польщі — одноголового орла.

В об'єкті 5 на глибині 0,70 м виявлено 3 коротких ремісничих ножі із зрізаним верхом, що лежали один на одному в згарищі округлої форми розміром 1,3 × 1,3 м. Розкоп 5 закладено на руїнах палацу по лінії південний схід вздовж східної оборонної стіни замку. Перед розкопом це був пагорб (39 × 13,3 м), вкритий дерном. На рівні середини північно — західної стіни палацу розміщувався вхід

Археологічні дослідження Скалатського замку у 2008 році в підвали (1,2 × 1 м), відкриті для огляду лише при вході, решта — завалені розвалом

каміння і битої цегли. Після зняття дерну по всій території розкопу на рівні долівки першого поверху виявлено суцільний шар дрібно битої цегли, розвали фундаментів. Розкопом досліджено площу 360 м², розчищено фундамент південно — західної стінки палацу, частину фундаменту північно — західної, 3 «кімнати» до рівня долівки. Робота по дослідженню палацу розпочалась із розчистки фундаментів, спочатку південнозахідних, а потім північно-західних.

Археологічні дослідження Скалатського замку у 2008 році 252 розчистки південно-західних фундаментів палацу виявлено 2 кам'яних підмурівки, обидва шириною 3 м, що розміщувались по кутах і під гострим кутом примикали до основного фундаменту будівлі. Висота ж самого фундаменту складала 1,45 м. Під час розчистки основних фундаментів північно-західної стінки виявлено додатковий фундамент (6 × 3 м), який має підпрямокутну форму, примикає до західного кута палацу і стоїть на пересипному ґрунті. За попередніми припущеннями це є залишки «партерової» прибудови XVIII ст. Після звільнення від битої цегли виявились чіткі контури трьох кімнат, стіни яких були вимурувані з цегли. Кімната 1 (9,5 × 4 м) На глибині 0,1 м під битою цеглою в кімнаті 1 було виявлено велику кількість цілих форм і фрагментів керамічної орнаментованої плитки, покладеної на цемент. В основі орнаменту — стилізоване зображення лілії. Такою плиткою була викладена долівка очевидно в к. XIX на поч. XX ст. Виявлено також велику кількість цвяхів. На долівці, вздовж південно — західної і північно — східної стінок кімнати є кам'яна кладка, яка стикується з цегляною кладкою стін. Ближче до північного кута кімнати в кам'яну кладку вмурований монолітний камінь (1,45 × 0,37 м), в якому поздовж видовбано жолоб глибиною 0,18 м, розміщений на відстані 1,54 м від північно-західного фундаменту палацу, нахилений під кутом 850 до південно-західного фундаменту. За функціональним призначенням жолоб міг виконувати роль каналізації для зливу використаної води. Кімната 2 (9,5 × 6 м) На глибині 0,15—0,20 м виявлено залишки підлоги (зітлілі дошки). Вздовж південно-східної стіни кімнати з внутрішньої сторони на довжині 6 м простежується кам'яна кладка шириною 0,5 м. Біля неї знайдено велику кількість цвяхів. Нижче рівня підлоги, на глибині 0,35 м, виявлено археологічно цілу кахлю. Форма рамки глечикоподібна, на лицевій стороні — стилізоване зображення двох квіток. Цю знахідку можна віднести до періоду функціонування житлової будівлі XVII ст. На цій же глибині, в купі перепаленого дерева, виявлено 4 складені одна на одну археологічно цілі віконниці. Кімната 3 (9 × 3,5 м) Кімната досліджена лише частково. Під час розчистки розвалу битої цегли знайдено велику кількість фрагментів кахель, керамічних плиток із сюжетним рельєфним орнаментом, фрагментів керамічної оздоби карнизів з рослинним орнаментом, вкритих білою поливою. На глибині 0,15—0,20 м виявлено зітлілі дошки, які є залишками підлоги, що концентруються в кв. Б9, Б10, В9, В10 (2,71 × 1,56), Г10 (1,46 × 0,64). Приблизно по центру

кімнати, ближче до південно — західної стінки, в кв. Г10, виявлено залишки опалювальної споруди, викладеної з цегли. Основа споруди — викладений з цегли комин чотирикутної форми (1 × 1,25 × 0,38 м). З внутрішньої сторони споруди цегла обпалена. Від неї відходить додаткова споруда, викладена двома паралельними рядами цегли, поставленими на ребро (0,9 × 0,6 м), очевидно, повітрехід. Між рядами цегли є залишки зтілого дерева. Біля опалювального пристрою виявлені залізні дверцята. В кв. Г9, Г10, Д9, Д10 фіксується кам'яна кладка Г — подібної форми (2,7 × 1,6 м), яка знаходиться нижче рівня підлоги. В кв. В9 на глибині 0,15 м фіксується розлив ртуті. Він знаходиться в культурному шарі 19 ст. Вдоль кімнат виявлено 2 коридори, один з яких з'єднує палац з південно-східної замковою стіною і має розміри (20 × 2 м), другий (таких же розмірів) розміщений з північно-західної сторони. В результаті розчистки першого коридору виявлено, що він мурованою кладкою зв'язаний із замковою стіною. Очевидно, однією із стін житлової будівлі XVII ст. слугував замковий мур. На рівні кімнати 2, в кв. А5 виявлено згарище, в якому на глибині 0,2 м знайдено кубок і 2 розвали макітер, одна з яких з червоної, а інша з білої глини. Під однією з макітер виявлена монета (боратинка XVII ст.) В кв. Є8 в другому коридорі на рівні зовнішньої стіни виявлено залишки сходів. Отже, аналіз археологічного матеріалу, розвали кам'яної вимостки в розкопі 4 вказують на те, що виявлено залишки господарських приміщень XVII—XVIII ст. т. зв. «офіцинів». Розкопом 5 досліджено фундаменти житлової будівлі XVII ст., частину палацу др. пол. XVIII ст. — 3 кімнати, коридори, «партерову» прибудову. З'ясовано, що бароковий палац побудований на фундаментах житлового приміщення XVII ст., східною стіною якого слугував замковий мур. Палац був облаштований каналізацією, опалювальними пристроями, повітреходами.

Висновок

Чимало українців прагне побувати за кордоном, відвідати всесвітньо відомі пам'ятки та красиву природу. Однак багато хто з нас не знає, скільки чудових творінь людських рук і розуму розкидано по рідній країні. Зокрема, прекрасні замки України своєю масивністю і чарівною архітектурою не залишать байдужим жодного мандрівника.

Кожен з них по-своєму унікальний і особливий. Стіни стародавніх фортець зберігають історії і життя цілих поколінь.

Кожен із старовинних замків приховує масу таємниць, в них можна побачити безцінні історичні скарби, оцінити незмінну обстановку пишних залів і навіть зустріти привид одного з колишніх власників.

Тож запрошуємо вас відвідати Скалатський замок, один за найкраще збережених замків Тернопілля, помилуватись його красою і унікальністю.

Екскурсія «Мандрівка новим містом»

Лариса Кузняк

*вчитель зарубіжної мови та літератури
Тернопільської ЗОШ І-ІІІ ст. № 20 імені Р. Муляра*

Тривалість екскурсії: 1 год. 40 хв.

Мета: вивчення пам'яток природи, історії, культури нашого краю, просвітницька мета: розвивати пізнавальний інтерес до історії рідного краю, виховувати почуття національної гідності, гордості за своїх земляків, заохочувати до пошукової діяльності, виховувати в дітей патріотичні почуття.

Маршрут екскурсії – ТЗОШ І-ІІІ ст. № 20 ім. Р. Муляра – вул. Братів Бойчуків – вул. Богдана Лепкого – проспект Злуки – Парк Національного Відродження (пам'ятники воїнам-афганцям, правоохоронцям, жертвам чорнобильської трагедії – гідрологічна пам'ятка «тернопільське джерело», Співоче поле) – вул. 15 квітня – вул. Братів Бойчуків.

ОПИС ЕКСКУРСІЇ

1. Наша школа знаходиться на вулиці Братів Бойчуків. Ми провели опитування серед школярів: «Хто ж були брати Бойчуки?». Найточнішою була відповідь: «Якісь художники».

Дійсно, вулиця названа ім'ям художників-монументалістів Михайла і Тимофія Бойчуків.

А вони були нашими земляками, родом з Тернопілля. Народилися вони у незаможній сім'ї Леонтія і Ганни Бойчуків у селі Романівка на Тереховлянщині. Михайло Бойчук – у 1882 році, Тимофій – на 14 років молодший. Ось як згадував про свої дитячі роки Михайло: «До 16 років я був на селі. Пас корови і вівці, з дитинства любив малярство. Хотів почитись. Але не знав і не чув про малярські школи. Упав на думку сільський вчитель, який мене більше розумів. Він намислив оголосити в часописах, що є такий хлопець, здібний до малярства. На поголоску відгукнувся Юліан Панкевич...»

У рідному селі закінчив народну школу, де на його здібності звернув увагу директор п. Ковальський, який переконав батька віддати сина на науку до Львова. Отож вчився М. Бойчук під проводом Панкевича у Львові. Потім

за сприяння наукового товариства імені Т. Г. Шевченка і митрополита Шептицького продовжив навчання у Відні. Пробувши там півтора року, переїхав до Кракова і став студентом Академії мистецтв, яку закінчив у 1905 році із срібною медаллю.

А потім – армія. 1908 рік – Парижі. Довкола Бойчука склалася група молодих людей, які прагнули віднайти нові шляхи в мистецтві. В Парижі знайомиться з видатними художниками. У квітні 1910 року на виставці в Салоні Незалежних у Парижі 18 колективних робіт школи Бойчука під назвою «Відродження Візантійського мистецтва» привернули загальну увагу, про них заговорили у різних країнах.

Весною 1914 року художник заїхав до Романівки і забрав із собою брата Тимка.

З початком Першої світової війни брати були заслані на північний схід Росії на два з половиною роки. Тут Тимко захворів на туберкульоз. Після Лютневої революції брати повернулися в Україну. Це було у квітні 1917 року. Помітний слід у мистецькому житті – розписи Луцьких казарм у Києві, реставрація ікон і фресок у Національному музеї, організація Української Академії Мистецтв.

Ось як згадує про обох братів учениця М. Бойчука Оксана Павленко: «Якщо Михайло був мовчазний, серйозний, а подекуди й похмурий, то Тимко був відкритий, веселої вдачі, зовсім не схожий на брата...» Невдовзі від хвороб помер Тимко. Йому завжди буде 26...

Останньою значною роботою Михайла були фрески Червонозаводського театру у Харкові (1933–1935 рр.). У 1937 році – арешт. Звинувачення легко було придумати – націоналіст, прихильний до релігії, був за кордоном – значить, шпигун. 13 липня 1937 року військова колегія Верховного Суду СРСР присудила Михайла до розстрілу з конфіскацією майна. Ніхто не знає, де його поховали...

У жовтні 1992 року у Романівці відкрито пам'ятник братам Бойчукам (тернопільський скульптор Борис Рудий).

2. Далі маршрут екскурсії проходить по вул. Богдана Лепкого. Справа знаходиться бібліотека для дітей та дорослих. Вулиця названа на честь уродженця Тернопільщини – поета Богдана Лепкого. Ім'я Лепкого та його твори повертаються нині після довгого і несправедливого замовчування. Народився він 09.11.1872 року в селі Крегулець у родині священника. Перші знання отримав у батьківському домі, за одну зиму навчився читати, писати, рахувати. Богдан з 1878 року протягом 8 років жив у Бережанах у діда

Михайла. 1883 рік, гімназист Бережанської класичної гімназії Лепкий ще в другому класі гімназії під впливом бабусиних оповідей написав поему про русалок, але сховав її під стріху, де вона й пропала.

Перші свої твори прозою відсилав у Львівський журнал «Зеркало». Освіту продовжував у Віденській академії, а згодом у Львівському університеті, після його закінчення стає вчителем української та німецької мови і літератури у Бережанській гімназії.

На повну силу літературний талант Лепкого розвинувся у Кракові, де він викладав українську мову і літературу.

Перша світова війна застала родину Лепких у Яремчі. Потім – Угорщина, Австрія, Німеччина.

1925 рік, Лепкий повертається до Кракова, часто навідується в Україну.

У липні 1941 року помер. Похований у Кракові.

У 1995 році відкрито музей в Бережанах. На будинку філармонії нашого міста є меморіальна дошка (скульптор Петро Кукурудза) з написом «Тут, у домі міщанського братства в 1929 році зі своїм твором «Мазепа» ознайомив тернополяня Б. Лепкий.

3. Маршрут проходить через проспект Злуки. Вулиця названа в честь визначних подій. 22 січня 1919 року на трудовому конгресі у Києві проголошено акт Злуки двох республік УНР і ЗУНР в одну.

4. Є у нашому житті незагоєні рани, яких не вилікуєш ні простором, ні часом. Такою чорною вирвою для колишнього Радянського Союзу був Афганістан. Це була справжня інтернаціональна війна, але не на своїй, а на чужій землі. Лише українців загинуло 3280. Не обминула ця доля і нашого краю. Понад 1700 юнаків з Тернопілля – вчорашніх школярів, учнів училищ і технікумів воювали зі зброєю в руках в горах і ущелинах чужої країни. Свої молоді життя віддали невідомо за що 48 наших краян. Ще двоє пропали безвісти. В травні 1994 року в Тернополі стало на 1 пам'ятник більше. Він увічнив пам'ять воїнів-афганців на проспекті Злуки. Так, їм потрібний був пам'ятник, самим «афганцям», їхнім сім'ям, родинам. Щоб було прийти де поклонитися, згадати загиблих синів і друзів.

На постаменті – молодий дужий сокіл, що тільки зібрався злетіти, а вже перебите крило. Не піднятися йому тепер у небо, не долетіти до рідного гнізда. У такому алегоричному образі втілили свій творчий задум автори пам'ятника загиблим «афганцям» – тернопільський скульптор Казимир

Сікорський та архітектор Данило Чепіль. На гранітних плитах – імена загиблих.

5. Поруч із пам'ятником воїнам-афганцям стоїть пам'ятник правоохоронцям області, які віддали своє життя при виконанні службового обов'язку. Пам'ятник – гранітна стела, на ній щит і меч і напис «Служу українському народу». Скільки їх, людей у синіх кашкетах, не повернулися додому до рідних і близьких. Загинули, оберігаючи наш спокій, утверджуючи правопорядок. Такі небезпечна і важка, на перший погляд непомітна служба наших правоохоронців. У день їхнього професійного свята 20 грудня 1999 року відкрито пам'ятник (архітектор Данило Чепіль).

6. Чорнобиль – гіркий полин у долі не тільки України, а й усього людства. Чорнобиль – знак чорної біди, знак трауру, скорботи, болю.

У день 15-річчя трагедії, 26 квітня 2001 року відкрито пам'ятник жертвам Чорнобильської трагедії в Парку Національного Відродження. На постаменті із східцями, які розходяться віялом – розколена куля, що символізує атомне ядро. Від нього у всі сторони розлітаються промені вибуху. В їх полум'ї горять, гинуть птахи. Постаць виконаної з латуні дівчини, що сховала в долоні ластівку, постає як надія на відродження. Таку символіку втілили в своєму творі скульптор Василь Садовник і архітектор Данило Чепіль.

7. Далі маршрут проходить через парк Національного Відродження. Створений він у другій половині минулого століття. Парк став колицкою змагань за українську державність у кінці 80-их початку 90-их років. Саме тут у парку збудоване перше в Україні Співоче поле. Його відкриття відбулося у червні 1986 року під час першого республіканського свята народної творчості. Його сцена розрахована на 1200 артистів. 5000 глядачів розміщується в амфітеатрі, стільки ж на видових майданчиках. Поряд знаходиться гідрологічна пам'ятка місцевого значення «Тернопільське джерело».

8. Далі маршрут проходить по вул. 15 квітня. На перехресті проспекту Злуки і вул. 15 квітня височіє величина споруда

Свято-Троїцького духовного центру на честь Данила Галицького.

Вулиця 15квітня названа на честь дня визволення міста від німецько-фашистських загарбників. У Тернополі був оточений німецький гарнізон. Фашисти відмовилися здатися, укріплювали місто, бо розуміли, що Тернопіль – дорога до Німеччини. Більше двох тижнів тривали запеклі бої. 12 квітня – штурм центру міста, а 15 квітня – визволення Тернополя.

На вул. 15 квітня стоїть ще одна велична споруда – храм Архистратига Михаїла.

9. З вулиці 15 квітня повертаємо на вулицю Братів Бойчуків. Зліва, навпроти школи № 19, тут розташована художня школа.

Ось і ТЗОШ I-III ст. № 20 ім. Р. Муляра – кінцева точка нашого екскурсійного маршруту (схема додається).

СХЕМА МАРШРУТУ ЕКСКУРСІЇ
„МАНДРІВКА НОВИМ МІСТОМ.”

День Соборності України

(виховний захід)

Ольга Матушевська

педагог-організатор

Дичківської філії НВК ЗОШ І-ІІІ ст.-ДНЗ

с. Великі Гаї Тернопільського району

Святково прибрано зала. На сцені прапор і герб України. Під ними сплетена з гілок калини та колосся гірлянда. По обидва боки від них— вишиті рушники та букети квітів.(Використовуємо штучні маки, волошки, мальви, чорнобривці).

Звучить гімн січових стрільців «Ой у лузі червона калина похилилася»

На сцену виходять ведучі:

Тобі, Україно, мій мужній народе,

Складаю я пісню святої свободи.

Усі мої сили і душу широку, й життя

Я віддам до останнього кроку,

Аби ти щаслива була, Україно,

Незалежна моя Батьківщино.

Велична і свята, моя ти Україно,

Лише тобі карать нас і судить.

Нам берегти тебе, Соборну і єдину,

І нам твою історію творить.

Звучить пісня «Ой роде наш красний»

Читець 1 : Україна моя починається

Там, де туга моя кінчається,

Край дороги, як пісня чайна,

Починається Україна.

Україна моя починається

Там, де панство навіки кінчається,

Де смереки у вільних Карпатах,

Як ракети, стоять на чатах.

Україна моя починається

Там, де доля моя усміхається,

І, як небо, як даль солов'їна,

Не кінчається Україна.

Читець 2 : вірш В.Самійленка «Україна»

Наша славна Україна,

Наше щастя і наш рай!

Чи на світі є країна

Ще миліша за наш край?

І в щасливі й злі години

Ми для неї живемо,
На Україні й для України
Будем жити й помremo...

Нас не зможуть супостати
Взяти в кайдани свої:
Ми бороним наші хати,
Наші тихії гаї.

Читець 3:   Не вмирає наша слава,
Не вмирає честь,
Бо живе в нас сила жвава,
Бо робітники в нас єсть.
Гей, хто хоче всім свободи,
Поєднаймо, як брати!
Сонцем правди, світлом згоди,
Боже, шлях нам освіти!
Хай забудеться недоля
І неслава давніх літ,
Щастя ж рівне й рівна воля
Засіяють на весь світ!

Читець 4:   (вірш Д.Білоуса)

За Україну молюся!
За соборну вільну Україну
Аз молюся, Боже мій, до тебе
Україну, мову солов'їну.
Край пшеничний під блакитним небом,
Ріки збережи, сади в розвої,
Ароматами садів залиті.
Їх дари, солодкі, соковиті,
Не позбав можливості святої
У світах про себе заявити;
Миру, ласки ниспошли, спокою,
Огради од фарисейства й злоби;
Лихо одверни, тяжкі хвороби,
Юрби заздрих, нищих та облесних;
Сподоби розквітнуть на просторах,
Яко на земних, так і на небесних.
Амінь.

Ведучий 1:   Хай собори на руїні
Стануть там, де Ти прорік.
                      Незалежній Україні—
                      Слава нині і повік.

Ведучий 2: Отак соборність наша виростала, бо славною історія була.
Слово надається вчителю історії.

(Учитель історії розповідає про історичні події, що передували Акту злуки)

Ведучий 1: У різні часи історії відомі всім представники нації мріяли про згуртовану незалежну щасливу Українську Державу.

(демонстрація слайдів з портретами та цитатами письменників)

Ведучі по черзі читають цитати на слайдах.

Микола Костомаров: «І встане Україна зі своєї могили і знову озоветься до всіх братів своїх слов'ян, і почують крик її, і встане Слов'янщина, і не позостається ні царя, ні царевича...»

Тарас Шевченко: « Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люде на землі.»

Євген Маланюк І небо сходить на країну
Крізь зойк заліз, крізь звіра рик,
Крізь дим руїни --Україну
Новий уздріє чоловік.

Іван Франко : Вставай, славна мати Україно,
Щаслива і вільна.

Від Кубані аж до Сяну-річки
Одна, нероздільна.

Василь Стус: За стодалями Вітчизна,
Перестрашене пташа,

То мій трунок і трутизна,
Нею витліла душа.

Леся Українка: До тебе, Україно, наша бездольная мати,
Струна моя перша озветься...

На сцену виходить маленька дівчинка в українському вбранні, у вінку зі стрічками

Я україночка від роду,
Землі цієї я краплинка.
Я—доля рідного народу,
Його дитина—українка.

Звучить пісня «Україночка» (сл. А.Демиденка, муз. Татарченка)
(Лунають дзвони.)

Читець 5: Задзвонили срібні дзвони в Україні,
Аж по світі по широкім стало чути:
«Зустрічайте Воскресіння день! Віднині
Навік-віки Україні вільній бути!»
Зашумів відвічний Київ прапорами,
Розлилась народу повідь по Подолі,
На майдані, на Софійським, з корогвами
Зустрічала Україна свято волі.

Україно, нездоланна вища Мати
Володимира, Богдана і Тараса.
Бог тобі призначив жити, не вмирати,
Бути світові як захист і окраса.

Ведучий 1(за кулісами): Над Києвом-- золотий гомін

І голуби, і сонце. Січень 1919 року.

Ведучий 2(за кулісами): Виступ Симона Петлюри в день проголошення соборності.

(на сцену виходить старшокласник у вишитій сорочці та френчі 20-30-х років)

В день свята Української державності постають передо мною постаті лицарів і мучеників Великої ідеї. Тих, що життям своїм заплатили за свою віру в неї. Тих, що створили спільним чином свого життя легенду нації— легенду збройної боротьби її за своє право жити вільною і державно-незалежною. Шлях звільнення кожної нації густо кропиться кров'ю. Хай свято сьогоднішнє навчить нас шанувати пам'ять полеглих і бережно плекати традиції боротьби за українську державність, такі чисті й пророчі, такі ушляхетнюючі, бо й оправдані, і скроплені святою кров'ю найкращих синів нації.

Звучить пісня «Разом нас багато, нас не подолати»

На фоні пісні діти з'єднують в одне ціле герби областей України, символічно показуючи злуку всіх земель в єдину соборну державу. Над ними розвіваються жовто-блакитні прапори.

Читець 6: «Воскресла Україна»

Піднялася з попелу руїна,
Богові вклонилась за життя.
І за волю ухопилась Україна,
І постала з бруду, з небуття.
Віднайшла для себе порятунок,
Долю чисту віддала у світ.

І неначе дорогий дарунок,

Принесла Тарасів заповіт.
Збережемо і піднімемо ще вище
Нашу неньку дорогу й святу.
Вона буде ще пишніша й краща,
Перетвориться у мрію золоту.

Звучить пісня «Як у нас на Україні»

Читець 7: В. Ткаченко «Рідна земля»

Ти даєш мені сонце погоже
І повітря даєш, і снагу...
Не вславляти тебе я не можу
Отаку, як життя, дорогу.
Та коли б я була не людина,
А зелена береза була,

Я шуміла б про тебе в долині,
Твоя слава ще більше б росла.
І коли б солов'єм я співучим
У твоїх народилась лісах,
То про тебе, велику й могучу,
Я навчила б співать небеса.

Звучить пісня

Читець 8: «Молюсь за тебе, Україно,
Молюсь за тебе кожен час,
Бо ти у нас одна-єдина»,--
Писав в своїх віршах Тарас.
«Молюсь,- казав він,--щоб у тебе
Не було між людьми війни,
Щоб завжди було чисте небо
На нашій стомленій землі.
Щоб завше у садку смерека
Весняним квітом під вікном цвіла,
І прилітали з вирію лелеки,
Щоб гомін хвиль послухати Дніпра!

Читець 9: В.Полинок «Молитва»

Діво Пресвятая—Матір матерів,
Пригорни до серця всіх своїх синів.
Освіти їх душі світлом золотим,
Виповни любов'ю неспокійний дім,
Научи, як землю вберегти від зла,
Розумом, діянням і крилом тепла.
Зоряна богине, сонце доброти,
Землю України щастям освіти.

Звучить пісня «Боже, Україну бережи»

Усі учасники виходять на сцену з прапорцями. Двоє дітей на великій таці виносять вінок з калини, квітів, колосків, в середині якого горить свічка. Тацю ставлять на авансцені перед дітьми. Останні акорди пісні промовляють усі разом:

«Боже, Україну збережи.
Господе, помилуй нас.»

Урок – тренінг
«Права та обов'язки дитини в Україні»

Ганна Ожга,
*вчитель початкових класів
Соборненської гімназії ім. В. Гарматія
Байковецької сільської ради
Тернопільського району*

Мета. Формувати правові знання школярів, почуття власної гідності, впевненості в собі, розширити знання дітей про їхні особисті права та обов'язки, сприяти усвідомленню поняття свободи та її важливості у житті людини, розвивати вміння учнів використовувати набуті знання, навички творчого підходу до власного життя, навички співпраці та взаємодопомоги; виховувати толерантне ставлення й повагу до прав інших, патріотичне ставлення до Батьківщини.

Завдання:

1. Сформувати уяву учнів про поняття вільної особистості та її самореалізації в сучасному світі.
2. Навчити учнів відрізняти поняття «обов'язки» дитини і «права» дитини.
3. Формувати навички роботи учнів з документами правової тематики.
4. Навчити учнів на практиці застосовувати теоретичні знання з питань прав дитини через рішення життєвих ситуацій.

Очікувані результати. Учні отримають практичні навички застосування поняття «права дитини» та зможуть дотримуватися цих прав у соціальному житті, зможуть розповідати, які права та обов'язки мають діти, аналізувати текст Конвенції про права дитини, робити висновки щодо її значення, висловлювати власне ставлення до свободи дитини.

Обладнання: плакати, зображення українки та українця, люстерка, виставка літератури, скринька, український віночок, піктограми, ребуси, пазли, правове доміно, кущ калини, паперові голуби, музичний супровід, фломастери.

Хід уроку

I. Організаційна частина.

1. Привітання.

Доброго дня, діти! Я попрошу першими встати уважних і чуйних, други - ми – сердечних і щирих. Ви завагалися? Чому? Тому, що ваші серця переповнені і одним, і другим.

Для того, щоб наша співпраця стала дружньою та згуртованою, а всі ми мали хороший настрій, поверніть, будь ласка, руки долонями один до одного й передайте тепло свого серця, своєї душі іншим.

2.Правила тренінгу.

Пропоную кілька правил тренінгу, далі учні їх доповнюють. Правила вписуємо на стрічках віночка та вивішуємо на дошці.

-Дотримуватись «правила двох рук» (вчитель піднімає дві руки, коли в класі стає шумно).

- Підтримувати тишу в класі.
- Поважати думку іншого, уважно слухати, не перебивати.
- Брати участь у всіх подіях, вправах, ситуаціях.
- Надавати правдиву інформацію.
- Відповідати, піднявши руку.
- Працювати творчо та креативно.

II.Основна частина.

-Як ви гадаєте, діти, хто на Землі найголовніший? (Людина)

-Яка людина найголовніша у світі? Хто вона?

Чи бачили ви її? Сьогодні ви зможете побачити цю людину.

(Пропоную кожному підійти до українки та українця, на обличчях яких знаходяться люстерка.Діти, побачивши себе, посміхаються).

Найголовніша людина у світі-це кожен із вас, і саме такої дівчинки чи хлопчика більше на цій землі немає і не буде. Ви – немов маленькі деревця. І як садівник плекає кожную квіточку і рослину, так і держава піклується про вас, щоб росли розумними та вільними громадянами України, гідними імені Людина, здатними цінувати своє життя, свою свободу.

1.Повідомлення теми та мети уроку.

(Права дитини)

- Діти, а що означає бути вільним громадянином України? (*Любити Батьківщину, вірити у свої сили, діяти відповідно до власних інтересів і цілей, приймати рішення та втілювати їх у життя, поважати права інших людей, сумлінно виконувати обов'язки*).

Вправа «Шифрувальник».

-Щоб дізнатися тему нашого заняття, необхідно з назви кожного предмета (народного символу України), зображеного на малюнку, взяти першу літеру.

Отже, тема уроку «Права та обов'язки дитини в Україні». Як кожний справжній громадянин, ви повинні не тільки знати свої права та обов'язки, але й уміти ними користуватись. Не можна вимагати від когось виконання його обов'язків, не виконуючи власних.

Вправа «Очікування».

Пропоную дітям визначити свої очікування від уроку і записати їх на квітах українського віночка. Після цього учні по колу зачитують свої записи та вплітають квіти у віночок.

2. Міні-лекція.

-Дитина, як і кожна людська істота, від народження має права.Що ж таке «право»? (Відповіді дітей).

Право - це певні можливості, які потрібні вам, дітям (до 18 років), для того, щоб жити і дорослішати. Тобто те, що ви можете робити, і в чому вам не можуть відмовити.Усі люди створені вільними. Саме це найвагоміше право людини, отримане кожним від народження.

Але дітям у різніпохижитибуло нелегко, не булозаконів, які б оберігалиїхнежиття.

3. Хвилинка-цікавинка .

У давні часи було цілком нормальним явищем вбивство новонароджених, приношення їх у жертву богам і залишення в лісі на поживу диким тваринам. А ті діти, яким пощастило залишитися в живих, виховувалися переважно за допомогою погроз і залякування.

У стародавній Спарті слабких, кволих дітей кидали зі скелі в прірву, вважаючи,що з них не виростуть сильні та здорові воїни.

Хоча у Середньовіччі статус дитини зберігався у людини до 7 років, та з 3 років діти повинні були працювати, як усі дорослі.Годували дітей дуже погано, бо вважали, що вони не мають потреби в їжі.Слово «дитина» було синонімом слова «дурень».

У часи кріпацтва дітей насильно відбирали у матерів і продавали,наче річ.

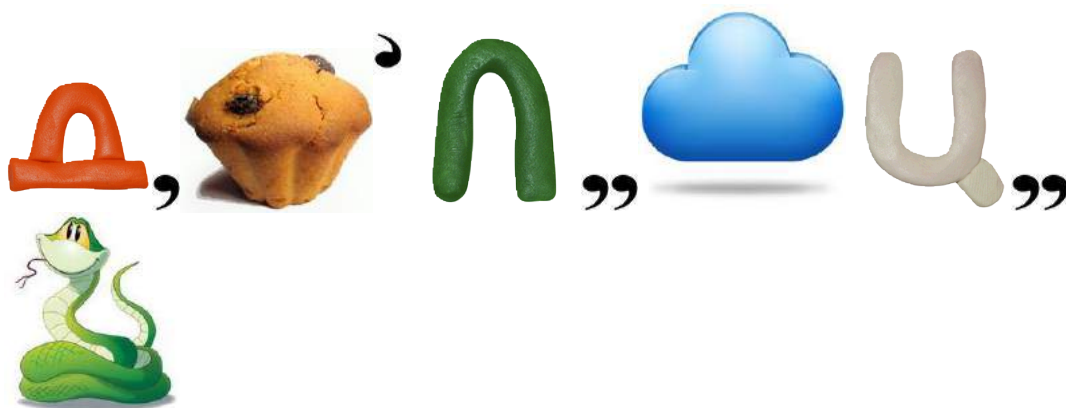
Але і сьогодні не всім дітям живеться легко. Багато дітей недоїдають, живуть за рахунок важкої праці, жебракують, не можуть навчатися. З'явився новий тип дітей – «діти вулиці».

4. Гра «Поміркуй».

Розгадавши ребуси, ви дізнаєтеся, які документи стоять на захисті прав усіх вільних громадян України та дітей зокрема.

(Конституція)

(Декларація)

(Конвенція)

Конституція – Основний Закон держави. У ній записані усі правила країни, які ні в якому разі не можна порушувати! За допомогою Конституції держава піклується про своїх громадян. Вона гарантує право на життя, повагу гідності людини, свободу думки, слова, світогляду й віросповідання та особисту недоторканість.

Але в усіх малих громадян є ще своя Конституція. Вона називається «Декларація прав дитини», яка була проголошена 20 листопада 1959 року Генеральною Асамблеєю ООН.

«Конвенція ООН про права дитини» - це найдосконаліший міжнародний документ, що захищає права дітей. 27 вересня 1991 року «Конвенція про права дитини» набула чинності в Україні. Отже, КОНВЕНЦІЯ – це угода, міжнародний договір із певних питань.

5. Гра «Знай свої права».

-Свобода - це одна з найвищих цінностей громадянина України. Лише тоді, коли людина вільна, вона здатна проявити себе як особистість. За відсутності свободи людина (дитина) не може володіти та користуватися своїми правами.

Вправа «Скриня правових знань».

Учні із чарівної скриньки витягають пазли зі змістом статей Конвенції. Діти зачитують їх, коментують, наводять приклади із життя, обговорюють. Після проведеного аналізу складають з пазлів Україну.

Кожна дитина має право на освіту.

Жодна дитина не повинна бути скривджена.

Кожна дитина має право знати свої права.

Кожна дитина має право на мирні зібрання та об'єднання.

Кожна дитина має право на медичну допомогу.

Кожна дитина має право на любов та піклування.

Кожна дитина має право на повноцінне харчування.

Дитиною вважається кожна людина віком до 18 років.

Кожна дитина має право на інформацію.

Кожна дитина має право на міжнародну допомогу.

Особлива турбота - дітям з особливими потребами.

Кожна дитина має право на національну самобутність.

Міцне суспільство - це суспільство вільних людей, які, звичайно, діють за власною волею, але не зачіпають інтересів інших. Краще майбутнє нашого суспільства залежить від того, як людина користується правами і як виконує обов'язки щодо рідних, близьких, друзів і країни. Як ви розумієте значення слова «обов'язок»? (Обов'язок - це сукупність моральних зобов'язань людини перед суспільством.)

Я сьогодні хочу згадати про

птаха, який символізує прагнення всіх народів планети жити без воєн, у дружбі та злагоді-голуба. Ці птахи є символом любові й ніжності. Тому люди з турботою ставляться до них, сподіваючись, що вони принесуть добро й мир у нашу країну.

Вправа «Птах кращого майбутнього».

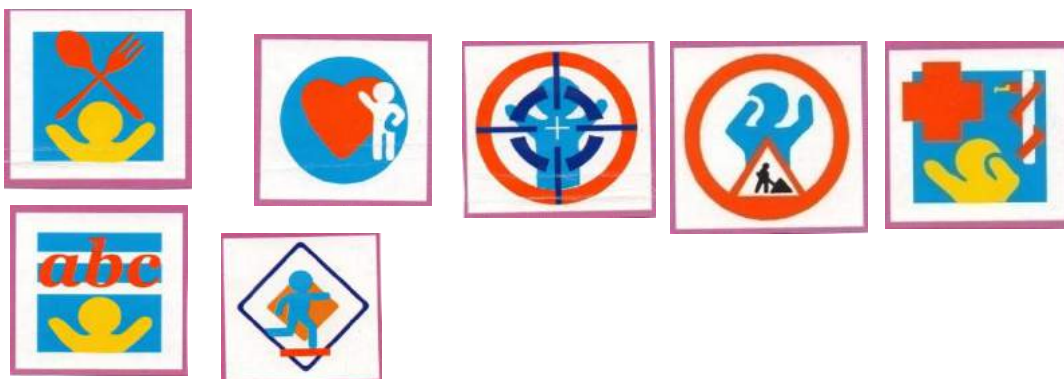
Об'єдную учнів у малі групи, роздаю картки, на яких написано права та обов'язки, й голубів, зроблених з паперу. Пропоную записати на крилах птаха тільки обов'язки і вивісити їх над пазлом «Україна».

- Щасливе життя.
- Дотримуватися правил дорожнього руху.
- Берегти природу.
- Свобода об'єднань дітей у команди.
- Старанно вчитися.
- Додержуватися моральних норм поведінки.
- Вільне висловлення своїх думок.
- Додержуватися розпорядку дня.
- Вільне спілкування.
- Берегти особисті речі.
- Охорона здоров'я.
- Ігри, розваги, відпочинок.
- Виконувати хатню роботу за дорученням батьків.
- Навчання.
- Додержуватися правил особистої гігієни.

Вправа «Доміно».

Кожній групі даю піктограми та картки із записаними правами дитини. Учні складають відповідність.

- Всі діти мають право на піклування і любов
- Всі діти рівні у правах
- Жодна дитина не повинна бути примусово залучена до праці

Людина володіє свободою вибору і несе відповідальність за те, що з нею відбувається. Вона вільна обирати будь-яке життя та будь-яку позицію. Кожна дитина заслуговує бути вільною. Життя прекрасне тому, що під час нього перед кожним з вас відкривається багато різноманітних можливостей.

Вправа «Обери позицію».

Кожна група обирає картку з ситуацією. Учні розподіляють ролі між собою, аналізують ситуацію і розігрують її. Після того інші діти займають певну позицію («за»- біля тину, «проти»-біля дуба, «незнаю»-біля криниці). Вислуховуються різні точки зору. Перейти від однієї позиції до іншої можна в будь-який час, пояснивши, які аргументи вплинули на рішення.

Чи порушують ваші права, коли говорять:

- Поки не виконаєш всі завдання, із-за столу не вставай.
- Коли болить голова, кажуть: "Випий пігулку, і все мине".
- Можна обійтися і без солодошів.

Вправа-медитація «Я-кущ калини».

Діти стають в коло. Лунає музика.

Діти, заплющьте очі та уявіть собі, що ви-кущ калини. Ваші ноги-то коріння в прохолодній землі. Ваші руки-тоненькі гілочки куща. Ви міцно тримаєтесь корінням за ґрунт. Коріння йде глибоко в землю, набирається звідти сили. Ви відчуваєте, як ця сила піднімається вгору по гілках, які простягаються до неба, до сонця, відчуваєте тепло сонячних променів, і воно повільно розливається по всьому вашому організмі.

Потягніться вгору, розплющте очі. Ви відпочили, набралися сил, наповнилися життєвою енергією сонця.

III. Підсумок уроку.

Вправа «Передай калину».

Учні сідають у коло. Поки грає музика, вони передають виготовлений з картону кущ калини, на листочках якого написані запитання, по колу. Коли музика стихає, той гравець, у якого опинився кущ, знімає один листочок, читає запитання і дає відповідь. Гра продовжується, поки діти не знімуть усі листочки.

1. Як називається міжнародний основний документ про права дитини? (*Конвенція про права дитини*).
2. Скільки статей у повному тексті Конвенції про права дитини? (54).
3. Чим поняття «дитина» відрізняється від поняття «людина»? (*Дитина-це людська істота віком до 18 років*).
4. Скільки країн підписали Конвенцію про права дитини? (139).
5. Що таке право?
6. Коли була прийнята угода між державами (тобто, Конвенція) про права дитини? (*Листопад 1989 року, на сесії Генеральної Асамблеї*).
7. Яке невід'ємне право кожної дитини? (*Право на життя, ст.5 Конвенції ООН*).
8. Які діти, згідно Конвенції, заслуговують особливої турботи? (*Діти-сироти та діти-інваліди*).
9. З якого року людина може обирати громадянство? (*З 18 років*).
10. До якого віку батьки повинні утримувати своїх дітей? (*До 18 років*).

Вправа «Побажання».

Прошу дітей повернутися до очікувань, які вони записали на початку уроку, і висловити свої враження від роботи та спілкування. Потім учні по черзі висловлюють свої побажання один одному.

Жити серед людей непросто, в суспільстві кожен відіграє певну роль. Права і обов'язки, свобода і відповідальність – тільки в комплексі ці поняття роблять людину вільною. Хочу, щоб ви зрозуміли, що ми повинні жити прекрасним, повним надій і сподівань життям. Де б ви не були, ким би ви не стали, ви повинні знати свої права й пам'ятати про свої обов'язки та найголовніше- чинити добро. Саме в цьому полягає найглибший смисл свободи вільної людини України.

IV. Домашнє завдання.

Написати есе на тему «Я вільна людина, тому що...»

«Наша церква – наша духовна скарбниця»

(історично-пошукова робота)

Марія Петришин,
педагог-організатор ЗОШ I-II ст.
с. Старий Нижбірок Васильковецької ОТГ
Чортківського району

Вступ

Храм для українця – це мовби послання з далеких віків. Господнє слово. Тінь вічності, світле смеркання, яке ніколи не стане ніччю. Цілі віки наші предки дивились на свої храми ясним поглядом, тихо радувались, берегли їх, прикрашали іконами, різьбленими розкішними іконостасами, коштовними сосудами, плащаницями, корогвами.

Храм стояв над світом, над людським дріб'язком, над щоденною марнотою, був як доля, як знак вічності в цьому нетривкому і крихкому, мов скло житті.

Гортаючи сторінки історії наших храмів, такої багатой і різноманітної, але часом стражденної, відразу помічаєш, як вона пов'язана з долею народу. Вони пережили часи знуцань і занедбаності, коли їх приміщення використовували як склади довгі роки. Але знову постали з руїни у часи відродження національного духу в 90-х роках ХХ сторіччя. І зараз їх історію творять ті, хто приходить сюди з молитвою за свою родину та державу.

Кожен народ має свою духовну спадщину, яку залишили йому у спадок попередні покоління, і чим більша його духовна скарбниця, тим духовно багатший народ. Духовна культура була і залишається однією з головних рис, котрі визначають ідентичність народу, його самобутність і неповторність. Для українців упродовж віків носієм такої культури, середовищем, де продукувались моральні цінності, світоглядні орієнтири була церква.

Сьогодні сотні церков та капличок прикрашають наш рідний край. З давніх-давен їх будували і нині будують благочестиві християни, виявляючи свою глибоку релігійну віру та щире любов до Бога. Вони усвідомлюють, що храм – це святе місце, де відбувається спілкування з Господом, куди люди приходять зі своїми радощами та сумом. Місце, де мирське, звичайне та буденне межує з вічним, духовним і незмінним. Створення церкви – це завжди подія, про яку пам'ятають багато поколінь. Для храму Божого ретельно, іноді всією громадою, вибирали місце. Адже храм сприймався як обличчя населеного пункту, як його головна окраса. У

будівлі церкви майстри втілювали свої уявлення про закони гармонії та краси, храми були уособленням краси і гармонії Божого творіння. Довгий час старонижбірчани чекали свого храму. Багато зусиль доклала громада до її будівництва. І ось довгождана подія: закладення першого наріжного каменя під будівлю церкви.

Зібралася уся громада села. Як схвильовано і тривожно билися серця дорослих і малих жителів. А було це 24 грудня 1989 року. Того ж року була організована урочиста процесія братства церкви Пресвятої Трійці села Нижбірок. Тут

жителі сусіднього села прямують до місця будівництва церкви святих апостолів Петра і Павла.

Сусідів зустрічає уся дружня Старонижбірківська родина з кошичками квітів і піснями.

На честь цієї величної події з'їхались усі священники Гусятинщини і було встановлено громадою пам'ятний хрест. Жителі села та гості з навколишніх сіл в очікуванні початку Святої Літургії на місці будівництва церкви.

І ось почалось активне будівництво нашої рідної церкви. Велика заслуга у цій благородній справі тодішнього голови місцевого колгоспу Олійника Р. І., який

слідкував за ходом будівництва церкви і багато доклався до цієї справи.

Спільними зусиллями усієї громади та її керівників церкву було збудовано за досить короткий термін. Ось так вона виглядала уже повністю у завершеному вигляді.

II. Перша Пасха у рідному храмі. Усі жителі села радісно спішать посвятити Великодні кошики, щоб наступного дня вітати Воскреслого Христа спільною молитвою і святим сніданком.

III. Перше Причастя у храмі святих Петра і Павла. Подія життєво важлива. Діти дуже ретельно готувались до нього. Навіть той факт, що не можна нічого їсти і пити перед тим їх не лякав, адже вони прийняли тіло і кров Господа нашого під видом хліба і вина.

IV. Першим духовним пастирем церкви св.Петра і Павла був отець Олег Маліброда.

7 років (1989-1996) служив отець церкві і людям, а в період будівництва церкви відправляв служби безкоштовно. Парафіяни о.Олега дуже любили і поважали.

Його справу продовжив отець Методій Бучинський (1996-2000), але, на жаль, за станом здоров'я був змушений покинути нашу парафію.

З 2000 по 2005 рік року на парафії служив отець Богдан Барицький.

Продовжив духовну справу отець Роман Гронський. (2005-2006).

З 2006 року отець Роман Гладій (2006-2016) правив у церкві 10 років.

За час його пастирства багато важливих і корисних справ зроблено для церкви.

На даний час Богу, церкві та людям служить отець Андрій Юськів надзвичайно мудрий, добрий і щирий, його проповіді парафіяни слухають із задоволенням, духовно збагачуються та пізнають слово Боже.

V. За ініціативи отця Богдана Барицького 3 листопада 2002 року в нашій церкві відбулася урочиста місія на чолі з отцем-місіонером Симеоном та сестрами-монахинями Діонізією та Євгенією.

Кожного вечора отець Симеон читав цікаві проповіді жителям і гостям села. А на завершення місії громада села на чолі з отцями із сусідніх церков закопали хрест.

VI. Наша рідна

церква... Чи можливо переоцінити її роль для кожного жителя села і для усїєї громади в цілому? Кожен раз, коли приймаєш святе Причастя... чи посвячуєш великодню Пасху... чи слухаєш такий мелодійний церковний хор... чи йдеш разом із церковною процесією на храмовий празник... твоє серце ніби завмирає, душа злітає десь у вись. З радістю поспішаєш на кожную недільну службу аби послухати Слово Боже, духовно збагатитись, отримати духовне задоволення.

Вона красива і духовно багата – наша церква!

Висновки

Виховання поваги до нашої релігії, любові до рідної Вітчизни завжди шанувалося серед людей і слугувало незмінним взірцем народної педагогіки. А духовність та воля були заповітними духовними орієнтирами. «Якщо у нас є тверді релігійні, політичні переконання, то вони вийшли з народу і якщо переконання ким-небудь століттями зберігалися, то, звичайно, народом», – писав свого часу всесвітньовідомий педагог і просвітитель Костянтин Ушинський. Історія розвитку людини, держави переконливо свідчить, що відродження нації, народу відбувається через духовне відродження, що ми і намагалися дослідити в нашій роботі. Церква – річ незаймана і свята. Це тепер розуміють навіть ті, хто закривав церкви, руйнував каплички, забороняв дітям відвідувати релігійні відправи. Тому держава повинна, не втручатись до внутрішньої діяльності церков, сприяти зміцненню незалежної Української Церкви. Будемо надіятись, що так і буде. Іншого не дано, якщо ми хочемо миру і злагоди в Україні.

«Зродились ми великої години»

(виховний захід)

Галина Процак,
вчитель німецької мови
ЗОШ I-III ст. с.Баворів
Великогаївської сільської ради
Тернопільського району

1. Україна... Мальовнича і прекрасна, з широкими нивами і полями, глибокими ріками і морями, високими горами, з мелодійною мовою, танцями і піснями, волелюбним і щирим народом, з традиціями і святами.

2. 14 жовтня ми відзначаємо одразу чотири величних свята – Свято Покрови Пресвятої Богородиці, День козацтва, День української повстанської армії та День захисника України. Ці свята нерозривно пов'язані між собою, адже Божа Матір – це заступниця і покровителька наших захисників.

1. 14 жовтня кожного року ми з глибокою любов'ю, вдячністю і надією славимо Пресвяту Богородицю, Матір Спасителя світу Ісуса Христа.

2. Для нас, українців, це свято християнське і національне водночас, воно символізує зв'язок поколінь, невмирущість героїчних традицій нашого народу.

1. Свято Покрови було найбільшим святом для козаків. Цього дня у них відбувалися вибори нового отамана. Козаки вірили, що свята Покрова охороняє їх і вважали Пресвяту Богородицю своєю заступницею і покровителькою.

2. Українська Повстанська Армія, яка постала в час II світової війни на землях Західної України, теж обрала собі свято Покрови за День Зброї, віддавшись під опіку святої Богородиці.

1. 79 років минуло від того часу, коли збройні групи Організації українських націоналістів, відділи самооборони почали об'єднуватись в армію. Волинь і Полісся стали колискою УПА. Потім УПА поширила своє функціонування на всю Україну.

Пісня «Там десь далеко на Волині»

Пісня «Йшли селом партизани»

Заняття зв'язки на тему: «Країна нескорених»

Наталія Пашкевич

керівник гуртка

КЗ Скалатський будинок школярів

Скалатської ОТГ

Тернопільського району

Мета:

- вшанувати патріотизм і мужність громадян-учасників Помаранчевої революції 2004 року та Революції Гідності 2013-2014 років;
- виховувати в учнях почуття патріотизму, любові до рідної країни; патріотичну свідомість;
- розвивати бажання стати гідними громадянами України.

Категорія учасників: школярі середньої та старшої вікової категорії, педагоги, скалатчани - учасники Майдану та Революції Гідності.

Обладнання: прапор України, герб України, тематичні відеофільми, аудіо запис метронома, тематичні фотоальбоми скалатчан – учасників подій.

Хід заходу:

Педагог: Наша сьогоднішня зустріч присвячена подіям, які асоціюються з «Днем гідності та свободи». Ми поговоримо про героїчні сторінки історії України, що відбулися не так давно, але стали основою для запровадження відзначання цього пам'ятного дня.

Педагог: Що на вашу думку означає слово «гідність»?

Учень: Гідність – це вміння тримати себе та свої думки чистими, що допомагає вчинити правильно, навіть якщо для цього доведеться боротися з особистими емоціями та переступати через свої слабкості.

Учень: Гідність – це внутрішнє відчуття благородства та відчуття власної відповідальності за своє життя та життя близьких.

Учень: Гідна людина має чисті думки, адже саме від цього залежать її вчинки. Чесність, благородство, порядність, співчуття до навколишніх та доброзичливість допомагають людині стати гідною.

Педагог: Тема нашого заняття зв'язки «Країна нескорених». Адже наша Україна – вільна та нескорена країна, гідна бути найвеличнішою та сильною державою!

Україна стала територією гідності й свободи завдяки двом подіям – Майдану 2004 року, який вважається Святом Свободи, і Революції 2013-2014 року, Революція Гідності. Це був надзвичайно важкий і вирішальний час, коли громадяни України продемонстрували свою європейськість, гідність, своє прагнення до свободи.

З чого все почалося? Із історичною довідкою про події обох революцій до слова запрошуємо учителя історії.

Історик: 22 листопада 2004 року вважається початком Помаранчевої революції в Україні. Причиною стало - оголошення Центральною виборчою комісією фальсифікованих результатів другого туру президентських виборів, у яких переміг Віктор Янукович. Українці тоді вперше вийшли на Майдан, щоб добилися повторних виборів. Розпочалася хвиля мітингів, протестів, страйків і інших акцій загальної непокори, головними організаторами яких стали прихильники опозиційного кандидата на пост президента країни у виборчій гонці 2004 року – Віктора Ющенка.

Чому масовий рух на Україні отримало назву саме «помаранчева революція»? Швидше за все, підставою для цього стала забарвлення символіки кандидата, на підтримку якого виступав народ, а саме помаранчеві тони (демонструє тогочасні плакати, фото).

Що ж до результатів помаранчевої революції, то, перш за все, це демонстрація свободи слова та волевиявлення, так як вона носила мирний характер, і силові методи практично не застосовувалися. Головна перемога була в тому, що люди усвідомили силу свого слова і своїх дій, отримали можливість доносити свою думку до широкого кола осіб, можливість домагатися свого.

Новий рішучий виступ народу стався у листопаді 2013 року. Євромайдан, Єврореволюція, Революція Гідності – усі ці терміни сьогодні стали невід’ємною складовою в історії побудови української державності.

Українці вірили, якщо Україна стане на шлях європейської інтеграції, то в державі будуть проведені соціально-економічні та політичні реформи. Всі очікували Вільнюський саміт східного партнерства, який мав відбутися

28–29 листопада 2013 р. Але незадовго до цього була зроблена неочікувана для всіх заява: Кабінет Міністрів України вирішив призупинити процес підготування до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Такий хід подій аж ніяк не влаштовував українців, які покладали великі надії на співробітництво України із ЄС, а тому зроблена заява стала причиною, яка призвела до перших актів протесту. Епіцентром основних подій знову ж таки стала столиця України м. Київ. 21 листопада близько 22:00 на Майдані Незалежності почали збиратися перші учасники мітингу, їх чисельність нараховувала близько 1500 осіб. Вони пікетували Адміністрацію Президента, а потім, повернувшись на Майдан, вирішили лишитися на ніч.

Протягом 25–27 листопада в Києві відбулися перші страйки київських студентів. Також мітинги проводились в інших містах України. 28 листопада уже відбувся загальностудентський страйк. Декілька колон студентів з десятків різних вишів Києва об’єдналися у парку Шевченка, після чого рушили на Майдан Незалежності. Увечері 29 листопада на Євромайдані відбувся великий мітинг. Подальші події на Майдані

Незалежності набирали більш гострого характеру. Кривавою виявилася ніч на 30 листопада – після розгону протестувальників загонами «Беркуту» близько 35 людей були госпіталізовані, а 37 заарештовано. Застосування сили проти мирних людей викликало хвилю обурення в українській громадськості. Ця подія стала переломним моментом у революційних подіях. Поступово протести перетворилися із проєвропейських на антиурядові і стали значно масштабнішими.

Кривавим для України виявився День Соборності 22 січня. Саме цього дня правоохоронці пішли у наступ на Майдан. Протягом дня близько 200 протестувальників було поранено. Але найстрашніше було те, що саме цього дня загинули перші захисники Євромайдану – Сергій Нігоян, 20 – річний вірменин з Дніпропетровської області та білоруський активіст Михайло Жизневський. Це були, на жаль, перші жертви Майдану.

Події 21 листопада 2013 р. – 22 лютого 2014 р. стали етапом прояву українцями неабиякої сили, мужності, гідності, віри та міцності духу. Вони показали усьому світу, що вищою метою для українського народу є збереження людських цінностей та основ демократії. Проте за відстоювання цих ідей довелося заплатити дорогою ціною – кров'ю «Небесної Сотні» – патріотів, які поклали своє життя на вівтар для захисту рідної Батьківщини.

Розповідь супроводжується відеофільмом «Україна - країна сильних духом людей (A story of a Great nation)». – Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=6hCTh0KPEjo&list=PLm0eOUHnwEEEx_XZy4GrvSFKDpQ8AJIYIt&index=9

Педагог: Схилимо голови в знак поваги і скорботи по загиблій на Майдані Небесній сотні.

Хвилина мовчання

Учень:

Я пишаюсь тобою, мій рідний народе,
Бо заради України, за гідність й свободу,
Прості люди безстрашно пліч – о- пліч устали,
Проти звірства і хамства влади повстали.
Вони кулі ловили палкими серцями,
І посмертно для інших стали взірцям.
А ті, що пасивно дивилися збоку,
Не ступили у напрямку кулі ні кроку,
Гідні будьте дарунку, що вам дарували,
Гідні тих, що життя за правду поклали.
Українці! Прошу вас,
Не дайте зламати свою гідність і честь,
Не дайте топтати своє прагнення жити достойно в державі,
В пам'ять тих, хто загинув. Вічна їм слава

Педагог: «З метою утвердження в Україні ідеалів свободи і демократії, збереження та донесення до сучасного і майбутнього покоління об'єктивної інформації про доленосні події в Україні початку ХХІ століття, а також віддання належної шани патріотизму й мужності громадян, які восени 2004 року та у листопаді 2013 року — лютому 2014 року постали на захист демократичних цінностей, прав і свобод людини і громадянина, національних інтересів нашої держави та її європейського вибору...», згідно з указом Президента України №872/2014 від 13 листопада 2014 року, щороку 21 листопада відзначається свято «День Гідності та Свободи».

Педагог: Вже минуло стільки часу від тих подій, але сьогодні ми з вами ще маємо нагоду поспілкуватися з їх живими учасниками - нашими земляками, почути з їх уст розповіді та спогади про ті дні.

Виступи запрошених скалатчан – учасників Майдану та Революції Гідності, які супроводжуються демонстрацією їх власних фотоматеріалів (на проекторі).

АНКЕТНІ ДАНІ

СКАЛАТЧАН – УЧАСНИКІВ МАЙДАНУ ТА РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ

П.І.Б. Пашкевич Дмитро Романович (на фото в центрі у нижньому ряді)

Число та рік народження : 06.01.1969р.

Місце народження: Тернопільська обл.

Гусятинський р-н с.Тудорів

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, Тернопільський державний педагогічний інститут, інженерно-педагогічний факультет

Місце роботи (навчання) Скалатська ЗОШ І-ІІІ ст., вчитель «Захисту України»

Сімейний стан: одружений

Час перебування на Євромайдані: резерв на 1 місяць

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Я був у восьмій сотні – це афганська сотня, де були представники з різних областей. Мене вразило те, що відродилось почуття гордості за національність України. На мою думку, Майдан можна порівняти із Запорізькою Січчю: як держава в державі (людей забезпечували одягом, їжею, слідкували за порядком). Молилися за Україну різні конфесії, також було багато представників іноземних держав (грузини, татари, узбеки)».

П.І.Б. Лесів Володимир Олексійович
Число та рік народження : 21.09.1961
Місце народження: м.Скалат, Підволочиський р-н; Тернопільська область
Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, ТНПУ ім.В.Гнатюка
Місце роботи (навчання): Скалат ДЮСШ, директор, тренер футбольної секції
Сімейний стан : одружений
Час перебування на Євромайдані: один тиждень

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«В той час коли людина працює, не помічає смертельної небезпеки.

Я був на Майдані у 20-х числах лютого. Приїхавши на Майдан занурився у роботу, яку виконував за необхідністю. В основному працювали на Грушевського, підносили «коктели Молотова», блокували підхід міліції, несли чергування на блокпостах по три години.

Ми всі працювали злагоджено, допомагаючи один одному не відчуваючи ніякого страху, тому що, якщо не я, то хто..., але насправді страшно стало 21 числа, коли почали свистіти кулі. І коли повз тебе проносять носілки із закровавленими молодими людьми, то стає зрозуміло, як небезпечно, а починалось все мирно...».

П.І.Б. Данилюк Ігор Володимирович (на фото справа)

Число та рік народження : 10.08.1982р.

Місце народження: с.М.Луб'янки, Збараський р-н Тернопільська область

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, Тернопільський національний педагогічний університет.

Місце роботи (навчання) тимчасово не працює

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані : три рази

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«У загальному мене вразило те, що люди були дружніми, а також єдність усіх тих, хто був на Майдані, тому що нас об'єднувала одна спільна мета. Саме Майдан забрав страх і дав велику самовпевненість . Ще одним

здивуванням для мене стало те, що бізнесмени, які до цього часу цікавилися лише своїми прибутками, почали цікавитись державою та допомагали їй. Завдяки Майдану я познайомився з багатьма хорошими людьми, які у важку годину готові стати на захист один одного.»

П.І.Б. Шуб'як Ігор Олексійович

Число та рік народження : 31.05.1977р.

Місце народження: м.Скалат, Підволочиський р-н; Тернопільська обл..

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, ТАНГ

Місце роботи (навчання): Кредитна спілка «ФОС»

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані : три рази

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Мене вразили самовідданість, жертовність, небачений героїзм та відвага майданівців, тих відчайдушних хлопців і мужів, які піднялися на барикади. Всі хто був на Майдані та на Грушевського в ті часи, усвідомлювали, що можуть бути вбитими чи покаліченими, але розуміли свою відповідальність за майбутнє України, за майбутнє своїх дітей. Перебування на Майдані було справжнім випробуванням для кожного на міцність».

П.І.Б. **Феськів Віктор Михайлович** (на фото справа)

Число та рік народження : 01.01.1960р.

Місце народження: с.Скоморохи, Буцацький р-н; Тернопільська область

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, Тернопільський державний педагогічний інститут.

Місце роботи (навчання) Скалатська ЗОШ I – III ст, вчитель української мови та літератури

Сімейний стан : вдівець

Час перебування на Євромайдані: два рази

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Згадую себе на «броньовичку» біля парку Шевченка, від якого рухалася величезна колона людей, і пригадую це відчуття, коли не бачиш навколо себе нічого, жодного клептика асфальту, а лише людські голови.

А от, що справді змінилося, це мій власний погляд на громадське суспільство в нашій країні – ми стали більш дієвими та справедливими. Саме Майдан навчив довіряти людям. Особисто мене Майдан навчив терпіти, чекати та боротися. Надивившись на усі події, не можливо бути байдужими, а потрібно щось міняти».

П.І.Б. **Бучко Василь Олегович** (на фото справа верхній ряд)

Число та рік народження: 17.09.1982р.

Місце народження: м.Скалат, Підволочиський р-н; Тернопільська обл.

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, ТНПУ

Місце роботи (навчання): СПТЛ № 23, майстер виробничого навчання

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані: два рази

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«На Майдані я відчував небувале піднесення духу, кожен з нас відчував відповідальність за доручену роботу. Люди нагадували мурашок в мурашнику. Я носив на передову ящики з коктейлями «Молотова». Вразила відповідальність та організованість моїх побратимів, доброта людей по відношенню один до одного».

П.І.Б. Метельський Микола Станіславович

Число та рік народження: 19.07.1972 р.

Місце народження: м.Скалат, Підволочиський р-н; Тернопільська обл..

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): середня спеціальна, СПТУ № 23

Місце роботи (навчання): індивідуальна трудова діяльність

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані: два рази

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Пам'ятаю багатьох майданівців, які мене вразили своєю мужністю і безстрашсям. Вони з кийками та саморобними щитами йшли на автомати та снайперські гвинтівки, не боячись смерті. В очах людей відчувалася тривога і ненависть до злочинної влади, а ще бажання «щось зробити», щоб нашим дітям у майбутньому жилося краще».

П.І.Б. Бульбін Володимир Олександрович (на фото в центрі)

Число та рік народження : 30.01.1965р.

Місце народження: м.Бердичів Житомирської обл

Освіта, який навчальний заклад закінчив (де навчається): вища, Кам'янець-Подільський педагогічний інститут

Місце роботи (навчання): вчитель фізкультури, ДЮСШ

Сімейний стан: одружений

Час перебування на Євромайдані: чотири рази.

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Хоч на Майдані перебувало дуже багато людей, проте усі вони вмiло самоорганізувались. Оперативно розгортались намети, організувались пункти обігріву та харчування, підводилось електричне живлення до палаток з генераторів. Вмiло організована самооборона Майдану стала прикладом для створення загонів місцевої самооборони у кожному населеному пункті. За таким самим принципом був створений загін самооборони і в нашому рідному містечку Скалаті».

П.І.Б. Сарабун Сергій Йосипович (справа, зліва – син Олег)

Число та рік народження : 10.03.1966р.

Місце народження: с.Магдаліївка

Підволочиський р-н; Тернопільська обл..

Місце роботи (навчання): приватний підприємець

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані: 10-13 разів.

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«На Майдан я їздив із сином Олегом. Тоді він був ще школярем.

Найголовніше, що дав Майдан мені, - віра в себе та довіра до того, хто стоїть поруч з нами пліч –о- пліч. Саме людяність і взаємодопомога стали тією ниткою, на якій трималися ми всі кілька місяців .

Саме тоді зародився волонтерський рух. Нас підтримували кияни, на місцях пересічні громадяни, родичі, друзі, усі небайдужі люди допомагали чим могли: приносили продукти, теплий одяг, грошову допомогу у пункти підтримки майданівців».

П.І.Б. Куньо Віктор Михайлович

Число та рік народження : 08.04.1967р.

Місце народження: с.Зелене Гусятинський р-н
Тернопільська обл..

Освіта, який навчальний заклад закінчив: середня
технічна, Київський індустріально-технічний
технікум

Місце роботи (навчання): безробітний

Сімейний стан : одружений

Час перебування на Євромайдані: 11- 12 разів.

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«З кожним днем з'їжджалося більше людей з різних міст і куточків нашої великої держави. Тому відбувалися перші ротації, хтось їхав додому, а хтось приїжджав їм на зміну. Та мушу зазначити, що «кістяк» залишався сталим.

Пам'ятаю, як нас хотіли залякати періодичними нападами ті тушок, розбоями з метою провокування безладу. Та попри все ми вистояли і з усіма викликами справлялися швидко та оперативно.»

П.І.Б. Миць Ігор Несторович (на фото в центрі)

Число та рік народження: 02.04.1970р.

Місце народження: с.Пізнанка Гусятинський р-н Тернопільська обл..

Освіта, який навчальний заклад закінчив: ПТУ №9, м.Тернопіль

Місце роботи (навчання): приватний підприємець

Сімейний стан: одружений

Час перебування на Євромайдані: кілька разів (до 20-ти діб в загальному).

Спогади, враження від пережитого на Євромайдані:

«Для своєї оборони будували барикади з снігу та будь – яких підручних матеріалів. Працювали усі завзято, допомагали один одному кожен чітко відповідав за свою ланку роботи.

А ще пам'ятаю, як після однієї із сутичок , біля мене проносили тіло вбитого хлопця - ровесника моєї дочки. Це було для мене дуже болюче та жалісне видовище».

ФОТОМАТЕРІАЛИ

«Так проливалася невинна кров у боротьбі за світлу долю»
(особисті світлини скалатчанина Олега Хлистуна)

Учасник Майдану – Олег Хлистун (на передньому плані у зеленій касці)

«Новий день приносить нові втрати. Гинуть найсміливіші солдати...»

Педагог: Не дарма говорять: «Хто не знає свого минулого, той не вартий і майбутнього» На життєвих прикладах учасників Майдану нашого містечка виростатиме не одне покоління, їхні подвиги завжди хвилюватимуть юні серця. Адже саме вони стали на сторожі совісті кожного українця, дали нам шанс жити у вільній країні.

Майдан ми згадуватимемо як зразок самоорганізованості і народоправ'я. Він став прототипом майбутньої європейської України, де закон – єдиний для всіх, де важливі рішення ухвалює народ, де можна знайти правду, а серце сповнює гордість за те, що ти – українець.

І ви, молоде покоління, маєте бути справжніми патріотами. Любіть Україну, робіть її сильною, адже саме вам жити у цій країні, і якою вона стане – залежить саме від вас!

Відеоролик «*Brat za Brata (Брат за брата)*». *Famous Ukrainian artists against the Regime.* – Режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?v=63YaFOWH0IE&list=PLm0eOUHnwEE_XZy4GrvSFKDpQ8AJ1Y1t

ЗМІСТ

1. Надія Сворінь «СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І СІМ'Ї»	7
2. Галина Брелюс «НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНИЙ ПРОЕКТ «Україна – це ми»	9
3. Галина Брелюс «ЗИМА, ЩО НАС ЗМІНИЛА» (виховний захід)	14
4. Марія Велика «ПРОЕКТ З НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ «З Україною в серці»	18
5. Оксана Волошин «МОЯ КРАЇНА – УКРАЇНА» (шкільний проект)	31
6. Надія Гевчук «СКАЛАТСЬКИЙ ЗАМОК: НОВЕ ЖИТТЯ АРХІТЕКТУРНОЇ ПЕРЛИНИ» (проект)	35
7. Лариса Кузняк «МАНДРІВКА НОВИМ МІСТОМ» (екскурсія)	44
8. Ольга Матушевська «ДЕНЬ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ» (виховний захід)	49
9. Ганна Ожга «ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ДИТИНИ В УКРАЇНІ» (урок-тренінг)	54
10. Марія Петришин «НАША ЦЕРКВА – НАША ДУХОВНА СКАРБНИЦЯ» (історично-пошукова робота)	62
11. Галина Процак «ЗРОДИЛИСЬ МИВЕЛИКОЇ ГОДИНИ» (виховний захід)	66
12. Наталія Пашкевич «КРАЇНА НЕСКОРЕНИХ» (заняття зв'язки)	67